Vienybe ar Separatizmas?

Atsakymas kritikams „Lietuviu Balso".

LIETUVIU KATALIKU SPAUDOS BENDRIJOS SPAUSTUVEJE
SHENANDOAH, PA. 1904 m.

Vienybe ar Separatizmas?

Atsakymas kritikams „Lietuviu Balso".

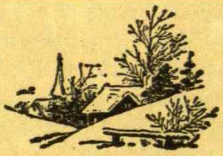

LIETUVIU KATALIKU SPAUDOS BENDRIJOS SPAUSTUVEJE
SHENANDOAH, PA. 1904 m.

Garb. aut. ,,*Z nad Biruty*" *szitą darbą, kaipo godonės ženklą, paveda*

AUTORIUS.

Miłyć los, co Litwę gnie? Nie_
Chcesz wolności, jako ptak? Tak!
Więc niezwlekaj ani krzty — Ty!
Chciej być dla nas, ktorych znasz, Nasz!...

PRATARTIS.

Trumpame pernai išspaustame atsišaukime, vardu: ,,Lietuvių Balsas į jaunąją kartą Lietuvos didžponių, dvarponių ir bajorų'', rūpinomės išrodyti vodingumą separatizmo tarp dvarponių ir Lietuvos žmonių ir priverstiną reikalingumą vienybės tarp tųdviejų musų draugijos luomų. Jaunoji lietuviškoji inteligencija, ar ji būtų iš žmonių ar iš bajorų, tą mūsų darbą priėmė labai prilankiai, pripažindama teisingumą mūsų reikalavimų ir didžiosios dalies mūsų programos. Bet iš vyresniųjų pusės pasipylė gausios kritikos ir užmetimai, daugiausia remiantįs ant senų, jau nuvalkiotų sofizmų arba ant naujų nelaimingų nesusipratimų. Skaitėm už savo priderystę atsakyti jiems. Sitai straipsnys ir yra tasai atsakymas. Galėtų jam duoti vardą: ,,Lietuvių Balsas į vyresniąją kartą Lietuvos didžponių, dvarponių ir bajorų'', nes mūsų priešai, su kuriais čia polemizuojame, priguli prie vyresniosios tatai mūsų obivatelių kartos. Bevelytume vienok užvardyti jį: ,,Vienybė ar Separatizmas'', idant skaitytojui užkarto pasirodytų, juog mums nėmaž nerūpi anojos ypatos, bet vien tiktai idėja. Mūsų priešai,*) nors šeip jau kraštutiniai skirdamiesi savo pažiūrose, viename pilnai su mumis sutinka, o tai, juog vienybė reikalinga, o separatizmas vodingas. Skiriasi tiktai, apribodami vienybę ir separatizmą. Kadangi aplink tuodu supratimu paskutiniuose laikuose prisirinko pas mus ne maža klaidingų numanymų ir pažiūrų, rodės mums reikalingu būsiant dalyku išrodyti su visais išga-

*) Neiszskiriant autoriaus ,,Przenigdy'', kurs, kaip męs iš tikrų šaltinių žinome, yra vidutinio amžiaus dvarponis, o ne jaunutis studentas, kokį nuduoda.

liais iš kiek galima, iš visų pusių, ant ko-gi ištikrųjų ta geistinoji vienybė turi remtis pagal mūsų numanymą.

Kaipo ir pirmąjį mūsų atsišaukimą, teip ir šitą veikalą pavedame ypačiai jaunajai kartai mūsų obivatelių, nes su ja netolimojoje ateitėje ištikro pilnai sutiksime apie lietuviškąjį klausimą. Tiktai meldžiame jaunus mūsų skaitytojus, kad nepalaikytų mums už piktą, juogiai kalbėdami apie mūsų bajorų ydas, kurne-kur suvartojome šiurkštesnį žodį. Tie papeikimai užkliudžia ydas išimtingai senosios, ne jaunosios kartos. Jaunoji tų ydų neturi ir gali visiškai neturėti, jei anksti pradės ji biaurėtis ir energiškai saugotis panorės.

Ant galo, laikome už savo priderystę padėkavoti ant tos vietos pp. Gražiui, Ukiškiui, P. B. ir kitiems, kurie malonėjo tą veikalą peržiūrėti prieš atidavimą į spaudą ir prilankiais savo perspėjimais prisidėjo prie prašalinimo iš jo ne vienos jeibės.

Jei tasai nedidus paaiškinimas lietuviškojo klausimo atneš tą naudą, kurios nuo jo laukiame, mūs vargas apsimokės gausingai.

INŽANGA.

Jak oko chore, tak dusza chora
Silnego blasku się trwoży;
Najmilszy dla niej półcień wieczora,
Najmilsze półświatło zorzy.

Jak ptak wylękły, zwinąwszy skrzydła,
Obcymi dla niej są swoi;
W mroku przed sobą widzi straszydła,
I drży, i ruszyc się boi... W. GOMULICKI.

Kiekvienas doras veikimas visados turi priešus. ,,Kas stipriai tvirtina, turi sutikti stiprų prieštaravimą; kas drąsiai ir su ištverme kariauja, tas būtinai sutaisys prieš save galingus priešus. Tai jau yra dalykų prigimime... Priešai ir persekiojimai stovi, kaip šašuolėtys prie žmogaus; kol žmogus eina, tol ir šašuolėtys seka; tiktai kad žmogus atguls, šašuolėtys išnyksta.''*) O kitas rašėjas-publicistas teip-pat teisingai priduria: ,,Ką tiktai pradėsi, visados turėsi priešus; rūpinkis tad tik apie vieną, idant teisybę visados turėtumei savo pusėje.''

Atmindami tiesą, šitais žodžiais išreikštą ir amžių prityrimais pritvirtintą, savo ,,Lietuvių Balse'' rūpinomės lietuviškąjį klausimą parodyti ,,jaunajai kartai Lietuvos didžponių, dvarponių ir bajorų'' teip atvirai, kaipo patsai dalykas reikalavo, o mūsų sąžinė ir publicisto priderystė liepė, neatsižvelgdami ant to, ką pasakys apie tai mūsų priešai, svajojantįs Lietuvos žmonės pabaigtinai sulenkinti vardan ,,Jogėlaičių (Jagiellonow) idėjos'', sulyg reikalavimą panpolonizmo idealų.

Kaip spėjome, teip ir atsitiko: nedidųs mūsų ,,pia desideria'', išreikšti ,,Balse'', dikčiai nepatiko kuriems-ne-kuriems apgynėjams lenkystės, sukeldami juose visai neabejotiną rūstybę ir menkai paslėpiamą dantų griežimą; matyt, nesitikėjo, juog kaž-kokie ten ,,litvomanai'' įdrįs kada nors pasirodyti su savo veto

*) Kalinka; ,,Znaczenie swiętych w historyi,'' str. 22.

ir sušukti: sustok, polonizacija! toliaus Lietuvoje nebežengsi!...

Sventraštys sako: pažinsite tiesą, o tiesa jus išliuosuos. Tuos žodžius komentuodamas, kun. Kalinka tokį daro įspėjimą: ,,Tai sveikų organizmų privalumas, juog trokšta teisybės, ir tiktai tos tautos teatsigimė ir pasikėlė, kurios teisybę sakyti sau leidė", o Kraševskis kažkame priduria: ,,nelaimėse teip subrendome, juogiai priderėtų jau priimti tiesą, nors ir karčią."

Nelaimė, kad tų išsireiškimų negalima pritaikinti prie godotinųjų musų antagonistų nuo Ventos ir Nevėžio: jie dar nesubrendo tiek, kad jau galėtų už tiesą pripažinti tai, ką savo ,,Balse" apie lietuviškąjį klausimą buvome pasakę. Jiems tai rodos paprastu kvaituliu, kuris apėmė mūsų šalininkus. Jie negali iškęsti aiškios, kaip diena, teisybės, juo mažiaus — jos geisti. Bevelyja paklydime pasilikti, nes tai jokio darbo nereikalauja; bevelyja nuduoti tragišką rolę aukų, ant kurių užsimeta dora miškinių litvomanų, nes tai išrodo geroizmu ir gynimu istoriškųjų tradicijų...

Yra žmonių, kuriems patinka kitiems nemalonumai daryti. Lietuviškame prigimime to biauraus privalumo, Dievui padėkavojant, nėra. Todėl nėkiek nemėgia mums ansai dantų griežimas mūsų panpolonistų, kurį męs, nenoromis, savo ,,Balsu" iššaukė. Anaiptol, atvira jų rūstybė, įpykimas ant mūsų ,,litvomanijos", išmislinėjimai ant mūsų laikraščiuose — vietoje pakurstyti mus prie atsimokėjimo lygiu už lygų, mūsų širdį pripildo pasigailėjimu ir užjautimu minavojamųjų priešų, kaipo žmonių dvasiškai suvargusių; juo labiaus, kad jų liga, rodos, neišgydžiama... Žinomas lenkų dainininkas W. Gomulicki, eilėse, kuriąs męs pradžioje įrašėme, puikiai aprašo tos ligos ženklus. Jie yra šiokie:

Jak oko chore, tak dusza chora
Silnego blasku się trwoży...

Pasekmes-gi tos ligos irgi žinome. Kad akis ne-

šviečia, žmogus arba nieko nemato, arba mato ne tą, kas prieš akis yra, bet ką nors kitą, arba kitaip nudažytą. Medicinoje tai vadinas daltonizmu. Taigi panašius dalykus matome ir pas mūsų priešus iš eilės kariaujančios lenkystės: vieni visiškai nemato augančio dabar lietuviško tautiško judėjimo ir dėlto visiškai jį ignoruoja; kiti-gi, išvydę gryną, kaip krikštolą, lietuviškąjį mūsų idealą, šaukia, persigandę: Ak, koksai jis galutinai raudonas!... ir, kaip akimis sergantįs yra papratę, neprikęzdami šviesos, ieško patamsio, nes:

Najmilszy dla nich półcień wieczora,
Najmilsze półswiatło zorzy...

Skaisti dienos šviesa žadina iš miego ir ragina prie darbo; vakaras-gi, sąbrėkšmė arba aušros brėškimas lenkia prie snūduriavimo. Godotiniejie mūsų antagonistai kaip tik ir nemėgia darbo dėl kažkokių miškinių lietuvių, kalbančių barbariška, „iš 40 tarmių išsyk" sulipyta kalba... Jie bevelyja snausti ir svajoti apie skaisčią praeitę, kada lenkystė Lietuvoje buvo viskas, o lietuvystė — niekas; mėgia svajoti apie senovinę prieš 50 metų buvusią ideališką vienybę dvaro su buta, kada tamsus, kudlotas lietuvys dirbo dėl pono, nekartą ėmė nuo jo „gausius bizūnus" ir turėjo bučiuoti maloningą pono ar ekonomo ranką... Ideališki tai buvo laikai, tai tiesa!... Kas nors porą žodžių lenkiškai mokėjo, laikė save už lenką; reiškė ką nors tiktai bajorija, o Lietuvos žmonės buvo milžiniška eilė draugijos zerų; litvomanų — nė sėklai. Na, tikrai aukso laikai... O šiandien?! Quanta mutatio rerum! Kokia milžiniška atmaina! Toji auksinė idilija sprogo, kaip muilo burbulas. Niekas jos nebeatgaivįs, nė antrasis Sienkiewicz'iaus „Tvanas"... Iš amžino miego pakirdo paskutinis Europos pastumdėlys, Lietuvos tauta, o kas dar blogiaus, jau atsirado būrelys litvomanų, nemokančių tiesą į bovelną vynioti ir drįstančių interpelioti į lenkystę įsimylėjusius mūsų didžponius ir dvarponius kategorišku užklausimu: kas jūs, poneliai,

esate? Lietuviai ar Lenkai?... Nuo tokių impertinentų, žinoma, kitaip neišsigelbėsi, kaip tiktai pasislėpdamas šašuolėtyje sofistiškos dijalektikos ir savo ypatose, padėdamas pradžią apokrifiškai bevarsei, pilkai rasai „litvinopolakų" arba „polakolitvinų", kažkokių lygšiol neregėtų tautiškų germofroditų... Prisižiūrėkime-gi arčiaus tam prigimties stebuklui.

Kaipo sumaningai sulipyta iš škeveldrų ar pasturlakų dviejų tautų, ta naujoji rasa yra labai griaudi; kaipo labai trupi yra labai delikatna; kaipo arcidelikatna yra labai jautri ir lengvai įkrinta į rūstybę ir pyksta ypač ant tų, kurie jų snūduriavimą arba svajojimą pertraukia ir prie vargaus, bet protingo darbo šaukia. Tokius vadina „litvomanais", o dėl jų iškoneveikimo turi ištisą litaniją rinktinių epitetų.*)

Iš antros pusės, ta pati rasa, kaipo mėgstanti sėdėti ant dviejų kedžių iškarto, į viską žiūrinti pusiautinai ir net patrijotizmą mokanti skirstyti į puses ir čvertis, yra svyruojanti, neįtikinti ir neprieinama... Nors nuo amžių gyvena ant Lietuvos žemės ir valgo Lietuvos duoną; nors pradėm mato lietuvius ir jų kalbą girdžia; nors pavardes turi tankiausiai lietuviškas, o savo gislose jaučia irgi tankiausiai lietuvišką kraują, — vienok neturi jausmo tautiškos vienybės su Lietuvos žmonėmis; mūsų, lietuvių nenori pripažinti už savo tautiečius, o mūsų idealo už savo; priešingai, ant visokių mūsų šaukimų prie bendro darbo "pro publico bono" atsako su paniekinimu: „Przenigdy!" Kokia-gi priežastis? Kodėl „svetimi jai yra saviejie"? Atsakymas lengvas: toji pilka, bevarsė ir dėlto be kraujo buti norinti rasa „polakolitvinų" yra dvasiškai serganti. Perilgai nekritiškai žiūrėdama į pramanytą blizgėjimą ororykštės „sandaro Lietuvos su Lenkija", susigadino dvasiškąsias savo akis, ir šiandieną tvyskanti atsigemančios lietuvystės šviesybė tajai rasai išrodo patamsiu, o tame pramanytame patamsyje mato prieš save

*) Apie tai pakalbėsime žemiau, atsakydami autoriui „Przenigdy".

neesančias litvomanijos ,,šmėklas'' ir netiktai mato, bet, kūdikiška baime perimta, ,,drży i ruszyć się boi'' pas mus ant pagelbos į bendrą darbą. Nes-gi kaip-gi, galų gale, ir eiti, ,,proszę pana'', rankomis susitvėrus su tais litvomanais, atvirais separatistais, įnirtusiais priešais lenkystės ir tt. ir tt.! juo labiaus, kad tokiu pasielgimu galima užsitraukti perkūnus ,,panpolonistų — wszechpolakų'', lygšiol nepaliovusių, kaip žinome, žiūrėti į Lietuvą kaipo į neatskiriamą Lenkijos tėvainiją...

Iš to, ką augščiaus esame pasakę, lengva jau numanyti, juog iš pusės jūsų ,,polakolitvinų'' negalime viltis širdingo parėmimo tautiško mūsų triūso. Priešingai, iš tos pusės laukia mūs' neišvengiama karė. Inirtimas, su kuriuo pasirodė anųjų šalininkai spaudoje, prieš mumis aiškiai tai parodo. Vienok mums, lietuviams, neišpuola už tai pykti. ,,Geraine veikime,'' kalbėdavo vienas Anglijoj ministras, ,,jei opozicijos nėra, tai reikia ją padaryti; be to pasiklojimas netikras ir netvirtas.'' Tame atžvilgyje męs tatai esame laimingesni už angliečius: nereikia mums rūpintis apie padarymą opozicijos. Ją padarė ,,polakolitvinai'' neprašomi, prisidėdami tokiu būdu prie platesnio išaiškinimo lietuviškojo klausimo; užtat tikrai galima jiems dėkavoti. Nes kad dar neseniai senoji karta Lietuvos didžponių, dvarponių, nedavė mums ramumo savo bepamatingais užmetinėjimais ant temos ,,separatizmo'', ,,litvomanijos'' etc., šiandien po nelaimingos polemikos spaudoje prieš ,,Lietuvių Balsą'', net ir labiausia įnirtę mūsų priešai, kaip p. Chlewinski's, pradeda leistis ir pripažinti mums jau šiokias-tokias tiesas. Pažymėkime-gi jąs dėl atminimo, kaipo pirmąją ūmuoju iškariautą sargybos vietą ribose tautiškos mūsų bylos. Tąs tiesas galima tuotarpu suvesti į sekančias:

1. Obivatelystės tiesa lietuviškajai kalbai: Lietuvys turi tiesą kalbėti lietuviškai; lenkai negali kreivai žiū-

rėti į lietuvišką kalbą.*) Tiesą pasakius, ta tiesa, kaipo tiesiai išplaukianti iš prigimtosios tiesos, visados mums prigulėjo pagal teisybę. Tečiaus mūsų ,,litvinopolakai'' ilgai nenorėjo mums priažinti; dar neseniai p. Chlewinski's bandė ,,Krajuje'' atšaukti tiesą vartojimo lietuviškos kalbos ,,dirigavime šokių''. Kadangi vienok rimtesniai tame atžvilgyje protestai jau nutilo, obivatelystės tiesas dėl lietuviškos kalbos turime už pabaigtinai iškariautas.

2. Tiesa puoselėjimo, dailinimo ir gryninimo lietuviškos kalbos, išmetant ,,žodžius paskolintus iš svetimų kalbų, užstojant juos arba lietuviškaisiais jau esančiais, arba nuliedinant naujus'', kaip tai ,,darydavo ir daro lygšiol kitos tautos'', kam ,,nėjokia etika nepriešinas''.**)

3. Tiesa rūpinimos apie tai, idant ,,lietuviška kalba pasidarytų kalba netiktai žemųjų draugijos sluoksnių, bet ir augštesniųjų, nes nuo vartojimo jos šitoje paskutiniojoje daug priguli ateitis lietuviškosios literatūros''.***)

4. Tiesa rašymo ir spauzdinimo lietuviškų knygų ir laikraščių netiktai religiškai-doriško turinio, bet ir kelančių ,,etnografišką susipratimą'' Lietuvos žmonių. Su kilimu lietuviškos literaturos ir laikraštininkystės, kaipo su įvykusiu faktu, jau sutinka ir patsai

*) ,,Jei apskritai negalima kreivai žiurėti į by kokią kalbą, tai juo negalima teip žiurėti musų padėjime, ir tai dar į lietuviškąją kalba. Juk su ta kalba susigyvenome nuo amžių, juk iš gilumos sujudino mus puikųs akordai liudnos lietuviškos dainos, ir drąsiai galima pasakyti, jog po Tėvu kalbai (t. y. lenkiškai — musu prierašas) artimiausi dėl musu yra musu žmoniu kalba... Todėl, jei autoriui rupėtų vien tolerancija ir simpatija dėl lietuviškosios kalbos, veikiai sutiktume.''

Cfr Feljetoną Kriokuvos ,,Czas'e'', paskirtą ,,Lietuviu Balsui''.

**) Cfr. straipsnį: ,,O kulturę litewsko-žmudzką'' (,,Kraj'' 1903 m., No. 21). Šitą balsą priskaitome prie lenkiškųjų balsų, nes autorius šio straipsnio p. Augštaitys, nežiurint į jo simpatijas dėl lietuviškosios kalbos, patsai, matyt, ne lietuvys, nes tvirtina, jog ,,lietuviškiejie literatai daro kalbų chaosą'', kas tai tikra melagystė.

***) Ibidem.

autorius brošiuros „Przenidy" ir net jį pagiria „tikrai, juo tikriaus, kad net iš ultra šovinistiško lenkiško atžvilgio nėra nė jokios geros priežasties aimanuoti ir ašaras lieti ant to iš visų atžvilgių paguodžiančio prajovo".*)

5. Tiesa reikalavimo nuo Lietuvos bajorų, idant apsistotų besivaidinę su savo nežinojimu lietuviškos kalbos. Nes patsai autorius „Przenigdy" šaukia į savo sąbrolius: „Patys mokykimės lietuviškai".**)

6. Tiesa dėjimo lietuviškos knygos šalep lenki kos netiktai sodiečių gričioje, bet ir dvarelyje Lietuvos bajoro: „Ant mūsų stalo tegulie šalep lenkiškos knygos lietuviška".***)

7. Tiesa vartojimo vardo „lietuvys" vietoje dabartinio „litvoman" visiems lietuvystės šalininkams, net ir tiems, kurie įdrįso plunksna darbuotis ir pragarsėjo, kaipo lietuviškiejie literatai, by tik „nesirgtų žemaitišku jakobinizmu".****)

Kaip matome, mūsų „Balsas" nepasiliko balsu, šaukiančiu girioje. Ingijome maž-daug aiškų pripažinimą nuo mūsų panpolonistų n e t s e p t y n i ų i š k a r t o t i e s ų. Tas teip laimingas rezultatas ragina mus antrą svkį paimti plunksną į ranką dėl tolesnio aptarimo lietuviškojo klausimo. Tam tikslui paduodame šioje brošiūroje atsakymą trims mūsų kritikams: visųpirmu garbingam feljetonistui Kriokuvos „Czas'o", toliaus autoriui „Przenigdy", ant galo, korespondentui „Kraj'aus" p. Chlewinskiui. Paskutiniame-gi straipsnyje pamėgįsime pagal galės atminti kuriuos-ne-kuriuos užmetimus, privatišku keliu mums suteiktus. Charakterys šio veikalo iš reikalo bus polemiškas: nes jo tikslas bus sugriovimas visos eilės sofizmų, kuriais augščiaus minavojamiejie publicistai

*) „Przenigdy". Odpowiedź na „Głos Litwinów". Kraków 1903 str. 17.

**) Ibid. p. 32.

***) Ibid. p. 33.

****) Cfr. augščiaus minavojamąjį straipsnį p. Augštaičio.

rūpinos diskredituoti lietuviškąjį klausimą ir iš jo išplaukiančius visai nepadidintus mūsų postulatus.

I.

Ar visa Lietuvos bajorija yra lenkiszka?

Lotyniškas viduramžių priežodis sako: Qui bene distinguit, bene docet — kas gerai išskaido, gerai mokina. Ištikro. geras atskyrimas dalykų tankiai iškarto pašalina visus nesusipratimus ir padaro galą visai bepamatinei disputai.

Nelaimė, kad god. feljetonista ,,Czas'o'', aptardamas ,,Lietuvių Balsą'', visiškai apie tai užmiršo; visas jo galvojimas sutelpa šiame sofizme: ,,kiekvienas žmogus turi tiesą sava kalba kalbėti''; Lietuvos bajorija yra lenkiška, tad savoji Lietuvos bajorų kalba yra lenkiška; todėl-gi nė vienas Lietuvos bajoras už savo kalbą negali laikyti nė kokios kitos, kaip tiktai lenkišką; iš to — ,,lenkiška Lietuvos bajorija lenkiškai kalbės, kaip kalbėjo'', nes pripažinimas lietuviškos kalbos už savąjį lygintųs ,,ištautinimui ir renegacijai.''

Kaip malonus skaitytojas mato, god. feljetonista darodinėja tikrai perdaug, todel sulyg principą: qui nimis probat, nihil probat, — kas perdaug darodinėja, nieko nedarodo, jo darodymai neturi nėjokios vertybės. Nes ištikro, argi galima kategoriškai tvirtinti, jog visa Lietuvos bajorija yra lenkiška? Mums rodos, jog net žiūrint per rausvus lenkystės akinius, Lietuvos bajorijoje negalima matyti vienodumo, nes tikras dalykų padėjimas visai ką kitą parodo. Gana peržiūrėti bent oficijališką sąrašą Letuvos obyvatelių ir tuojau suprasi, jog Lietuvos bajoriją galima išskaidyti mažmaž į šešias kategorijas:

1. Bajorija rusiškoji: Zubow'ai, Naryškin'ai, Wasilčykow'ai, Weriowkin'ai, Chruszczow'ai ir kiti. Nors šie ponai ir simpatizuotų su Lenkais ir lenkiškai taisykliškai kalbėtų, tečiaus prie lenkiškosios bajorijos priskirti, aišku, negalime.

Dar neprotingiaus būtų neimti jų visiškai į skaitlių; nes skaitlius tų rusiškųjų bajorų Lietuvoje didinas maž ne kas met, tuotarpu kad skaitlius lenkiškųjų bajorų nuosakiai pas mus mažinas. Keliaujant garlaiviu iš Kauno į Jurbarką, kiekvienas gali faktiškai persitikrinti, jog daugumas puikių dvarų ant Nemuno jau perėjo į rankas rusiškųjų bajorų.

2. Bajorija lenkiškoji: Przezdzieck'iai, Gawronsk'iai, Przeciszewsk'iai, Gorsk'iai ir kiti. Prie tosios kategorijos tas bajoriškas gimines tepriskaitome, kurios netik pavardę turi, bet ir savo genealogija išrodyti gali, jog jų prabočiai tikrai iš Lenkijos į Lietuvą atėjo ir dėlto, nežiūrint į susigiminiavimą su lietuviškomis giminėmis, turi šiokią-tokią tiesą laikyti save už prigulinčius prie lenkiškosios tautos. Pridurti visgi čia reikia, jog tos rųšies bajorų Lietuvoje, sulyginus, yra labai nedaug. Apie tai paklaustas vienas Lietuvos dvarponys atsakė — tąs gimines galią ant pirštų parokuoti.

3. Bajorija lenkiškoji suruskėjusi per susipravoslavimą per maišytas moterystes su ruskėmis. Čia priguli: pravoslaviškiejie Stuomos, Czechowicz'iai, Kunkiewicz'iai, Del Castro's, Komar'ai, Karp'iai, Daugirdai, Pilsudzk'iai, Drożkowsk'iai, Zawiszos, Czapsk'iai, Holsten'ai, Staszkiewicz'iai, Bitautai, maršalkos Pietkiewicz'iai ir kiti. Teisybė reikalauja pažymėti ant tos vietos didį skirtingumą atsispyrime prieš pravoslaviją Lietuvos žmonių ir lenkiškųjų arba sulenkėjusiųjų bajorų: kad giliai religiški Lietuvos žmonės lyg šiol nė girdėti nenori apie pravoslauną cerkvę ir popą, šaltai tikėjimo dalykuose lenkiškai bajorijai kliuvo nemaža garbė tapti pirmaisiais pravoslavijos pijonieriais Lietuvoje.

4. Bajorija vokiškoji: Ropp'ai, Tornow'ai, Korff'ai, Recke's, Raden'ai, Kaiserling'ai, Neurandt'ai, ir kiti. Visos tos bajoriškos giminės šalip protestantizmo, kurį išpažįsta, lyg šiol užlaikė gilų pri-

sirišimą prie vokietystės ir tikrai labai supyktų, kad kas įdrįstų paskaityti juos už lenkiškus bajorus.

5. Bajorija lietuviškoji tikrojoje to žodžio reikšmėje, tai yra lietuviška ne dėl to, kad nuo amžių Lietuvoje gyvena, bet dėl to, kad atvirai prisiskaito prie lietuviškosios tautos, lietuvišką kalbą skaito už savo ir tą namų buitėje vartoja. God. ,,Czas'o'' feljetonista, matyt, užmiršo, jog yra tos rųšies bajorai Lietuvoje, o vienok yra, bent Telšių ir Reseinių pavietuose, kur visai neretai atsitinka sodietys—bajoras, nemokantys kitaip kalbėti, kaip tiktai žemaitiškai. Netrūksta ir žymesnių dvarponių, drąsiai prie ,,lietuvystės'' prisipažįstančių ir rodžiai lietuvišką kalbą vartojančių, kaip va: Putvinskiai, Petkevičiai, Landsbergai, Beržonskiai, Gediminai, Davainai—Silvestravičiai. Jei tada mūsų ,,polakolitvinai'' visi lyg vienam pereitų į lenkiškąjį abažą, Lietuvos žmonės nepasiliks be bajorų.

6. Bajorija lietuviškoji sulenkėjusioji. Prie jos priguli: Gintautai, Montvilos, Daunaravičiai, Daugelos, Būtrymai, Bilevičiai, Rimgailos, Kiauličiai etc. etc. Tai lygšiol visųskaitlingiausioji Lietuvos bajorijoj kategorija.

Sisai padalinimas jau patsai vienas aiškiai parodo, jog Lietuvos bajorija nedaro vienodos, išimtingai lenkiškos gurguolės, arba grupos. Če sutinkame labai žymius skirtumus terp tikėjimų, tautų ir kalbų. Jei antrajai kategorijai priguli neužginama tiesa kalbėti lenkiškai, tai pirmoji ir trečioji*) turi tokią pat tiesą kalbėti rūsiškai, ketvirtoji — vokiškai, penktoji — lietuviškai. Palieka tad paskutinioji kategorija, į kurią tad ir buvo mūsų ,,Balsas'' paleistas, kaipo tai iš jo turinio lengva buvo suprasti.

*) Sulyg žinoma rusiškasias tiesas iš pravoslavijos negal išeiti; o, kadangi pravoslavija yra rusifikacijos įrankys, todėl supravoslavintas lenkas anksčiaus ar vėliaus turi susilieti su rusiška juria; tad ir yra jisai pražuvęs ant visados, kaip dėl Baźnyčios, teip ir dėl lenkystės

Rodos tai ir patsai „Czas'o" feljetonista suprato, veltui tik stengias per nevalią suidentifikuoti šeštą su antra kategorija, nenorėdamas pripažinti teisingumo mūsų postulatams, atkreiptiems į jaunąją Lietuvos bajoriją. „Kilmė če niekai — sako autorius — Semata, Meištavėčius, Gintautas, Daugelė ir kiti, kuriuos če autorius cituoja, nors yra lietuviškos kilmės, ne nuo vakar dienos lenkiškai kalbėti pradėjo." Kas tiesa — tai tiesa. Betgi dėlto, kad p r a d ė j o, gali teipogi ir paliauti, nes lenkiškoji jų kalba teipogi nėra jų savoji, kaip nebuvo savoji baltgudiškoji, kurią prieš lenkiškąją gan ilgai vartojo. Pirmagi to, lyg galui XIV amžiaus Lietuvos bajorai vartojo išimtingai lietuvišką kalbą, kaipo savo. Tam dalykui turime istoriškus parodymus.*) Lenkystė yra tad tokia pat pluta ant Lietuvos, kaip ir baltgudystė. Jei tada praprabočiai mūsų bajorų neišmintingai padarė, išsižadėdami savo lietuviškos kalbos dėl svetimos visupirmu baltgudiškos, paskui lenkiškos, tai prapraanūkams tųjų bajorų, rodos, reikėtų aną paklydimą ne sutvirtinti, bet koveikiausia pataisyti, nes jei — errare humanum est, tai — diabolicum in errore perseverare (žmoniškas dalykas klysti, bet velniškas — paklydime tryvoti). Užmetimas god. feljetonisto, jog tokiu būdu „Czetwertynski'ams, Puzin'ams, Oginsk'iams, kurie yra Rurikaičiai, priseitų liepti, kad kalbėtų ne tai jau kad rūsiškai, bet Normanų kalba, netiktai viršiaus padarytųjų mūsų išvedžiojimų nesugriauna, bet greičiaus juos patvirtina. Nes sulyg teoriją garsaus rūsiškojo istorijos rašėjo Kostomarow'o, lyg šiol dar moksliškai nesugriautą, Rurikas ir jo broliai visai nebuvo kokie ten „Normanai", bet išėjūnai iš Lietuvos, ką ir patįs var-

*) Cfr. Ž i n y n a s 1903 m., Nr. 8, p. 63; teipogi T. Narbuto: „Pisma pomniejsze" Wilno 1856. kur ant 133—162 p. yra labai interesingas „Dziennik Poselstwa Krzyżakwów Pruskich do Wielkiego Książęcia Litewskiego Witolda w r 1397 odbytego przez Konrada Hrabi Kyburgo, Wielkiego Szpitalnika zakonu z towarzyszami", turintįs nemaž interesingu smulkmenų apie laipsnį tuometinės lietuviškos kulturos.

dai, rodos, tai patvirtina.*) Todėl anosios paminavotosios kunigaikščių giminės nėkiek nenusidėtų prieš savo bočius, kad prisipažintų prie tautiškos vienybės su Lietuvos žmonėmis, o lietuvišką kalbą už savo pripažintų. Ir būtų tai ne koksai ypatingas dalykas, bet faktas, gana tankiai istorijoje sutinkamas, faktas ,,atsitautinimo'' ištautėjusių bajorų. Parodykime če du pavyzdžiu tokio atsitautėjimo.

Kaip visi žinome, XVIII amžiuje ir pradžioje XIX Vengrų ir Čekų bajorija buvo visiškia suvokietėjusi: skaitė save už prigulinčią prie vokiečių tautos, namie kalbėjo vokiškai, prilanki buvo vokiškoms aspiracijoms, dirbo dėl vokietystės, vengriškai ar čekiškai kalbėti nemokėjo arba nepadorėjos, tas kalbas laikė už neišsilavinusias, nesugramatizuotas žmonių šnekas, nepasiduodančias išreiškimui augštesnių mislių arba šlovingesnių jausmų ir tt. Dabargi, kaip žinome, lygiai Vengrijoje, kaip ir Čekijoje, vietinė bajorija netiktai atsitautino, bet tapo vadais tautiško judėjimo, su ištverme kariauja su vokietyste ir atžvilgyje prisirišimo prie tautiškos kalbos visai neduodas aplenkti patrijotams, išėjusiems iš žmonijos tarpo. Tadgi jei s u v o k i e t ė j u s i vengrų arba čekų bajorija galėjo atsitraukti, t. y. susimadijarizuoti ir susičekuoti be sulaužymo savo giminės tradicijų, tai dėlko, klausiame, negalėtų pastatyti tokio pat žingsnio s u l e n k ė j u s i o j i Lietuvos bajorija? dėlko turėtų ji matyti tame būtinai kokią ,,renegaciją''? Juk tradicijos lietuviškosios bajorijos yra senesnės už Liublino uniją, senesnės net už seimą Gorodliuje, nes siekia laikų Gedimino, kad lietuviška kalba nebuvo svetima Lietuvos bajorams... Tad skriaudžia mūsų bajoriją ,,Polakolitvinai'', užmezdami Liublino uniją, kaipo vienatinį brangų kleinotą sulaikymui ant amžių. Lietuviškoji bajorija turi senesnių ir brangesnių kleinotų, apie ku-

*) Cfr. Rzut oka na starożytność narodu litewskiego przez Vytautasa. Petersburg. 1882.

riuos privalo niekados neužmiršti, kuriuos turi greičiaus ginti, neg barstyti.

God. feljetonista tvirtina, lietuviška bajorija žinanti Vengrų istoriją, nes „tiek tos bajorijos kariavo vengrų eilėse". Labai gali būti, apie tai nesiginčysime. Tik pridursime nuo savęs tą vieną įspėjimą: jei mūsų bajorija žino vengrų istoriją, tegu-gi pasiima dvasišką pamokinimą, tegu seka Vengrų bajorus, jų numylėjimą viso to, kas savo; tegu pamylės lietuvius teip, kaip anoji myli savo madijarus; tegu pramoksta teip gražiai lietuviškai rašyti ir kalbėti, kaip anoji moka vengriškai etc., — o būsime tuo visiškai užganėdinti. Taigi to tik ir tenorime, idant kuoveikiausiai Lietuvoje pranyktų anasai senasis ir nelaimingasis terp bajorų ir žmonių separatizmas, teip teisingai poetos apribuotas:

Litwinem chłop tylko, a ród Giedymina
Z herbami z nad Wisły wdział na się strój nowy.
Co winien swej ziemi?
Kim był? zapomina i świętej praojców zapiera się mowy.
(Z nad Biruty).

Mes nejaučiame nėjokio neapkentimo nė neprilankumo prie bajorų. Anaiptol, godojame bajoriją ir prašome, kad teiktųsi būti mūsų. Norime, kad bent jaunoji karta mūsų bajorijos nesiduotų supolonizuoti ir savo pavyzdžiu neprisidėtų prie tolesnio lenkinimo mūsų žmonių. Ką-gi ant to god.„Czas'o" feljetonista? Jisai labai lengvai nori išsisukti: bajorų sulenkinimą rūpinas visiškai išteisinti, lenkinimo-gi žmonių tai nepripažįsta visiškai, tai teisina „populiariškumu" lenkiškosios bajorijos ir „silpnu atsispyrimu" lietuvių. Lenkiškoji bajorija, sako: „niekados negyveno siaurame ratelyje, kaip tai Baronai ant Baltijos. Jie rūpestingai saugojo, kad vokiškoji kalba pasiliktų privilegija vieno tik draugijos sluoksnio. Pas mus buvo kitaip; kitais žodžiais, Lietuvos žmonės lengvai galėjo prieiti prie lenkystės, tos laimės jiems nepavydėta... Tikrai nepaprasta mielaširdystė! Apie dabartinę ga-

dynę sakant, ,,užmetimas apie knygynus, apie pigius religiškus išleidimus, apie susibendravimą ponių dėl polonizavimo lietuvių... turės būti — tikra pasaka.'' Sirdingai džiaugtumės, kad tai būtų ištikro ,,pasaka''. Bet ant nelaimės, tikros žinios su parodymu vietų, laiko ir ypatų neleidžia mums apsivilkti akis tuo nuraminimu.*) Kaip seniausiuose laikuose, teip ir dabar gana stipras polonizmo rėmimas ant Lietuvos žmonių neabejotinai yra: eina jisai iš vienos pusės lenkiškosios arba sulenkėjusios Lietuvos bajorijos, iš antros pusės, nuo vienos dalies sulenkėjusios mūsų dvasiškijos, į lenkystę žiūrinčios, kaipo į neklaidingą dogmatą, nuo kurio turi prigulėti laikinys ir amžinas Lietuvos žmonių išganymas.**) O jogei atsispyrimas lietuvių, kaip patsai ,,Czas'o'' feljetonista pripažįsta, yra silpnas,

*) Pripažįsta tai ir patsai autorius ,,Przenigdy''; tik tuo teisina, jogei tosios ,,ponios nė žodžio lietuviškai nemoka''. Cfr. p. 35.

**) Cfr. ,,Žinyčia'' No. 1. p. 117–118. Kad maloningasys skaitytojas neįtartų musų už perdėjimą, štai dvejatas atsitikimų. Vilniaus Vyskupystėje vienas prabaščius norėdamas žmoniu akyse paniekinti lietuviškas maldaknyges, prilygino jas prie ,,vogtinės kumelės'' (sic!), o tai dėlto, kad kontrabanda gaunamos. , Lenkišką knygą, mokino tas uolus piemuo, galite, vaikeliai, vartoti be grieko, nes ją teisingai įgyti galite; iš lietuviškos-gi knygos melstis — griekas, nes tai vis tiek pat, kaip kad ant vogtinės kumelės jotumėte '' Žemaičių Vyskupystėje irgi rados keletas geradėjų, kurie iš kito punkto lietuviškas maldaknyges šėrė. Szisai, galvodamas, jog knygos, spauzdintos Prusuose, kreivatikių krašte, negali buti kitoniškos, kaip tik kreivatikiškos, drįso iš ambonų iškeikti lietuviškus ,,Szaltinius'', kaip užkrėstus kreivatikyste.... Visi tai regimai vieną tą patį tikslą turėjo: įkvėpti lietuviams numanymą, jog negali patikti Bažnyčiai ir Dievui, kol lietuviškos ,,nelegališkos, kreivatikiškos'' knygos neapkeis ant lenkiškos. Todėl, jei kunigas-lietuvys dalijo lietuviams lenkiškas knygas, yra tai nuopelnas prieš Bažnyčią ir draugiją; jeigut-gi pataria lietuviams ir žemaičiams pirkti lietuvišką maldaknygę, tai vadinas ,,vodinga agitacija''. Cfr. ,,Kurjer Codzienny'', No. 260, 292, m. 1903.

tolėl polonizacija ir šiandien grażoja ištautinimu Lietuvos žmonių.*)

Zinodami apie tai, męs, lietuviai, rūpinamės padidinti tą atsispyrimą; darbuojamės apie pażadinimą Lietuvos žmonise tautiško susipratimo, rūpinamės, kiek galėdami, gelbėti juos nuo svetimos įtekmės. Ir be pamokinimo god. feljetonisto żerai żinome, jogei ,,atsispyrimą gali jiems duoti tiktai pačių triusas, triusas ant literaturos ir menų dirvos''. God. feljetonista to mūsų darbo nepapeikia, dar gi ,,dżiaugsmingai sveikina''. Ačiu jam už tai! Tik nepermanome, už ką gi ant mūsų pyksta ir delko tą mūsų darbą, keliomis eilutėmis żemiaus, vadina ,,pakvailimu''?

Teipogi nežinome, kame gi mūsų ,,Balse'' god. kritikas rado, buk męs nepripažįstą, ,,vienaine krašte dvi tauti būti negalinti'', arba būk atmetame ,,principą apie tautų brolystę ant visados'', to vietoje ant lietuviškos vėliavos išrašome Bismarko devyzą: ,,ausrotten''! Drįstame pertikrinti įnirtusį kritiką, jog mūsų ,,Balse'' nėra nieko pavedaus. Prašome god. feljetonistą dar kartą, atydżiai perskaityti ,,Lietuvių Balsą''; tada patsai neabejotinai persitikrįs, jog tenai nėra nėjokių musų pretensijų prie rusiškosios arba suruskijusios lenkiškosios bajorijos už tai, kad kalba rusiškai; nė prie vokiškosios, kad laikos vokietystės; nė, ant galų galo, prie lenkiškosios, kad vartoja lenkišką kalbą. Mūsų

*) ,Dėl Rusijos — rašė Wiek XX — pripażinimas mums (lenkams) tautiškų tiesų platesniame a rubyje grażoja polonizacija Lietuvos ir Gudijos ir teipogi sekančiu praradimu vakarinio viešpatystės krašto". Cfr. ,,Nasze skrajne stronnictwa" p. 257; teipogi prof. J. Baudouin de Courtenay: ,,O zjezdzie slawistów i o panslawizmie platonicznym". Kraków, 1903, p 23, kur god. autorius teisingai rašo: ,,Panpolonizmas, arba wszechpolskość" pasiskyrė sau už užduotį, priversti visus ne-lenkus, gyvenančius terp lenkų, arba ant ,,lenkiškosios" żemės, arba kad prisipaźintų lenkais esant, arba kad atsitrauktų. Padėkime rusinai ir lietuviai tai tik ,,etnografiškoji medżiaga, tai tik mutum et turpe pecus, turinti datirti šlovės susiliejimo su lenkais ant lenkų naudos. Ir dėl to iš kalno pasiskolinimo budu priima 30 milijonų lenkų! Kodėl-gi ne!" Zinoma, skaitliai teip-pat kantrus, kaip ir popierius ...

„Balsas" buvo pasiųstas išimtingai į mūsų lietuviškąją, bet sulenkėjusią bajoriją: tai yra grynai mūsų namų dalykas, prie kurio nė ruskys, nė vokietys, nė lenkas neprašytas neturi tiesos kištis. Tas dalykas angsčiaus ar vėliaus bus neabejotinai padarytas sulyg mūsų postulatus.*) Toje viltyje stiprina mus viršiaus aprašyti pavyzdžiai visiško atsitautinimo Vengrų ir Cekų bajorijos. Tam įvykus, god. feljetonista už savo išsikišimą „Czas'e" prieš „Lietuvių Balsą" ir už apkalbėjimą mūsų, jog kvaitulį esame gavę, paliks dėkingų ainių gausiai apmokėtas: jo vardas tikrai užžibės ant mūsų veikalų lakštų šalip vardo amžinos atminties „Jo Mylistos Pono Pilypo iš Kanapių".

II.

Lietuviai ar Lietuvialenkiai.

Viršiaus išrodėme tvirtinimą, jog visa Lietuvos bajorija yra lenkiška, ir ant to paremtos pasekmės su tikra teisybe nėkaip negalint sutikti. Dabar užsiimsime kritika antrojo, lygiai, kaip ir anas, su teisybe apsilenkiančio, bet tankiaus Lietuvoje sutinkamo numanymo, o tai, jog Lietuvos bajoras nėra lietuvys, nei lenkas, bet kažkoks juokingas „lenklietuvys" arba „lietuvialenkys". Moksliškai supamatuoti tą absurdą neseniai apsiėmė gausiai apdovanotas autorius garsios šiandieną Lietuvoje brošiūros, vardu: „Przenigdy". Interesinga tai dėl visoko knygelė. Rūpestingai platinama po dvarus ir bajorų dvarelius, atrado ji, kaip girdėjome, nemaža adoratorių ar admiratorių. Vieni stebėjas į aštrumą plunksnos, kiti į plačią autoriaus erudiciją, kiti džiaugias, jog autorius teip pavyko iš-

*) Sakome anksčiaus ar vėliaus, nes žinome, jog dėl nuveikimo to darbo reikia laiko. Neteisingai tad užmetinėja vienas grapas, skųzdamos, buk „autorius nepalieka mums nė jokio išėjimo, nuo sulenkėjusios lietuviškos bajorijos reikalauja, kad tuojau atsilenkintų." Anaiptol! Jei p. grapas nemoka lietuviškai, tevartoja lenkišką ar francuziską kalbą lyg pat mirčiai, by tik butų mums prilankus ir savo vaikus arba bent anukus išmokytų lietuviškos kalbos.

dėti puikorius litvomanus; kiti, ant galo, lenkia nužemintai galvas prieš autoriaus nupie tą idealą ,,demokratiškos, stiprios, tvarkios ir apšviestos lenkiškai-lietuviškos federacijos su veinu monarchu—vadu ir su dualistiška tvarka''. (,,Przenigdy'', p. 14.)

Gerai įsidėję į omynę tąjį idealą, paėmėme į rankas naujausiąją p. Scriptor'o knygą: ,,Nasza młodzież'' ir ėmėme lyginti lenkiškosios jaunuomenės idealus su idealu autoriaus ,,Przenigdy'' Tokiu būdu norėjome gauti žinoti, su kuo turime rokuotis, arba, kitais žodžiais, kokią lenkiškos jaunuomenės partiją reprezentuoja autorius ,,Przenigdy''. Tasai tyrinėjimas pertikrino mus, jog god. mūsų antagonistas nepriguli nė prie vienos iš anųjų keturių vyriausiųjų lenkiškosios jaunuomenės kategorijų, ant kurių ją p. Scritor dalija. Ir teip, tikrai nepriguli prie filaretų, nes tuomet vietoje rašinėti tulžimi sumirkytą brošiūrą, juoba butų užsiėmęs dorišku savęs pasitobulinimu, kas suvisu nebūtų pro šalį; nepriguli teipogi prie socijalistų, nes gina lenkystei prilankią dvasiškiją; nė prie progresistų, nes iš atžvilgio į tautišką lietuvišką judėjimą jie rėdos tolerancijos principu, tuotarpu kad pas mūsų autorių tolerancijos nėkiek nėra, yra tik tamsokos apie ją frazos; net nepriguli nė prie tautiškųjų demokratų, nes apie hakatistišką teoriją B e s i t z s t a n d e (dabartinys užvaldymo padėjimas), kuriai ta lenkiškoji jaunuomenė yra prilanki, tik paviršutiniškai ir gana nedrąsiai teminavoja. Jei tada god. mūsų autorius ištikro yra tasai, ką nuduoda, t y. studentu, tebeinančiu ant universiteto lekcijų (Przenigdy, p. 3), tad anasai ratelys vienodai su juo mislijančių neturi būti perskaitlingas.

Parlamentariškoje kalboje tokioms vienatims, kurios daro atskirą žmonių krūvelę, nepriguliničių nė prie vienos politiškos partijos, paprastai duoda vardą ,,laukinių''. Dėlto ir męs god. autorių ,,Przenigdy'' drįstame priskaityti prie laukinių. Ant galo, tas vardas jam priguli ir iš kito atžvilgio, t. y. kaipo autoriui

elaborato, kurs kaip sulyg savo turinį, teip ir sulyg formą, užsipelnė, kad priskirtume jį prie laukinių veikalų pilnoje to žodžio prasmėje. Ištikro, tik gera doza ,,dziczyzny'' galima išaiškinti tai, jog god. autorius savo brošiūroje iš 38 nepilnų pusių apskritai kone 12 pusių paskiria ant nevykusio bandymo juokuoti, kaipo gi ir tai, jog rimtoje polemikoje vietoje mokslišku argumentų drįsta ant pavyzdžio Varšuvos perkmainių, drębti ant savo priešų tikrą debesį rinktinių pravardžiavimų ir išmislinėjimų.

Kad netarytumei, maloningasys skaitytojau, jog tame atžvilgyje perdedame, apsišarvok kantrybe ir gera atyda. Lyg šiol neturėjai supratimo, kas męs ,,litvomanai'' esame. Taigi paklausyk: litvomanai sulyg autorių ,,Przenigdy'' yra tai:

,,Karžygiai, klumpantįs po našta laurinių vainikų, nusipelnytų namų karėje'' (p. 3).

,,Lietuviai..., kuriems politiško įnirtimo garai... pabaigė regėjimą ir girdėjimą; lyg galui išdžiovino širdis ir sukraipė protus'' (p. 3),

,,vitieziai... vedantįs... prie nešlovės'' (p. 4),

,,publicistai, ,,savo straipsnius parėdantįs lenkiškais rūbais, idant sulyg pavyzdį anuomet kontušinį apdarą vartojančių totorių-lipkų, juo lengviau neatsargingus į jasyro pančius tęsti galėtų (p. 4),

,,lenkėdžiai, mindžiojantįs kardinališkuosius Bažnyčios pamatus (p. 5),

redaguojantįs laikraščius ,,pakraipoje, kuri nedamokytiems bakaloriams patikti tegali'' (p. 5),

,,pagauti šovinistiško karščio net lyg nustojimui nuovckos''. (p. 5.)

,,veisantįs literatiškus juokniekius'' (p. 5)

nesiskiriantįs nuo prūso, ,,kursai bagnetą smeigia į krutinę neprieteliaus'', nes spraudžiantįs bajorams ,,į ranką peilį dėl užmušimo brolių'' (p. 6),

,,Karžygiški Telšių-Seinų Bismarkai'' (p. 7),

,,pulkelys sutonų, dėl politiškos akrobastikos (sic!) peraugštai paraitytų'' (p. 8),

,,sauja vos tik vakar tesusipratusių rėksnių'' (p. 10),

,,wataha opricznik'ų, trokštančių net dvasios aprubyje įvesti knuto rėdą'' (p. 10),

,,lingvistai, cielybę lipdantįs sulyg savo numanymą iš 40 dijalektų iškarto'' (p. 28),

,,Kapitoljaus žąsįs... skaudžiai gagenančios, nors vieną lenkišką literą išvydus ir nors vieną lenkišką tarsnį išgirdus'' (p. 32),

Sventvagiai, mėginantįs ,,Viešpaties šventinyčią permainyti į trukšmingą rinką politiškųjų gešeftininkų'' (p. 34),

,,tikri protiejai, tai sykį prispausti, tai vėl didybės kaituliu girti'' (p. 34),

,,iš ateistų akymirkoje persidirbantįs į uolius katalikus'' (p. 34),

,,kunigai, einantįs pagal komandą ateistiškų pienaburnių'' (p. 34),

,,Keliaujantįs perkmainiai lietuviškojo ekskliuzivizmo'' (p. 24),

,,dušios, pagadintos nusisamdymu į tarnystę tamsybei'' (p. 37),

,,Lietuva Maksvos žandarių ir prusiškųjų šulmeisterių'' (p. 36),

,,Lietuva Hartmann'ų ir Katkow'ų'' (p. 37),

nedėkingi pasiutėliai, turintįs nebelaiku ,,pakelti pagonišką riksmą chore hyenų ir šakalų, staugiančių ant Lenkijos'' (p. 38) ir tt. ir tt.

Argi negražiai, skaitytojau, vis tai skamba ir kaip gerai visame tame atsimuša dvasia tolerancijos ir brolystės! Pridėk prie kiekvienos iš tų 24 maldavimų po šaukimą: ,,teprażūnie visi litvomanai ant amžių!'' ir apturėsi puikiausią ,,litaniją prie lenkystės dievaičio dėl išprašymo litvomanams pražuvimo''. Sirdingiems mūsų prieteliams iš tarpo ,,przenigdystų'', patariame šią litaniją kalbėti po du kartu ant dienos dėl sutvirtėjimo lenkystėje ir neapykantoje lietuvystės...

Skambėjimas šitos litanijos aiškiai parodo, brošiūrą

„Prenigdy" prigulint į eilią raštų, kuriuos autorius pradėjo ir pagimdė nenormališkame padėjime, bet pasiutusiai rustybei užpuolus. Tą rustybę galėtų praminti raštiška, kaip yra raštiškas mėšlungys. Pasiteiravę pas specijalistus psychijatrus, gavome žinoti tokią rustybę kįlant visuomet tada, kada kas, turintis karštą norą sugriauti priešo tezą, negali tai padaryti dėl stokos argumentų. Savo silpnybę tada apdeda ličina rustybės ir išmislinėjimo, manydamas tokiu budu kiek-tiek paturėsiąs savo poziciją. Bet tuščia viltis: pasekmė gema dar liudnesnė, nes „rustybė užmuša galvojimą", veda į klaidžius sofistikos kelius, stumia prie iškraipymo žodžių, mislių ir ketinimų priešo, iš ko paskučiausioje konkliuzijoje išeina tiktai nonsensai ir kliedėjimai neverti atsakymo.

Ant nelaimės, vis tai atsitiko autoriui „Przenigdy". Apimtas demoniška tiesiog rustybe ant litvomanų, nustojo blaivaus, logiško galvojimo, — mūsų postulatuose ir programoje išvydo tai, ko tenai suvis nėra; sukraipė mūsų išvedžiojimus, idant juo lengviaus galėtų juos apjuokti; primetė mums tai, ko męs netvirtinome, o pratylėjo tai, ką matė sau nenaudingą ir tt. God. autoriui, matyt, vienas dalykas terūpėjo: padaryti įtekmę ant Lietuvos bajorų, kad „Lietuvių Balso" nė į rankas neimtų, kaipo vodingiausių polonizmui nuodų. Togi dėl, neskundėjo darbo perstatymui, kiek pavyks, to programiško mūsų artikulo juokingiausia literatiška šmėkla. Ir nesistebiame, jog savo ratelyje vienodai mislijančių atrado karštą pritarymą ir pagyrimą: juk paprastai — similis simili gaudet (toks tokiam patinka.)

Po tų apskritų įspėjimų apie charakterį ir vidurinę formą apkalbamojo veikalo, arčiaus prisižiūrėkime jo turiniui. Jisai susideda iš keleto tezų, esančių šiokiame-tokiame sąryšyje tarpe savęs. Tezos yra sekančios:

1. Unija Lietuvos su Lenkija, unija abiejų viešpatysčių ir abiejų tautų, faktiškai šiandieną „nebeesanti",

tebēra vienok, kaipo ,,ideja'' ir turi ant visados būti, kaipo praeities paladijumas. (,,Przenigdy'', p. 7, 13).

2. Lietuvos bajorija turi ,,Dievo jiems paskirtą ir prabočių perleistą'' priderystę sergėti tą ,,Jogelų idėją'' ir platinti ją ,,ant visų dirvų dvasiškosios tėvynainės'', nors ,,ji Pavislyje ant kurio-ne-kurio laiko aptemtų.'' (Ib.. 6, 32 p.)

3. Tos idėjos išsižadėjimas dėl Lietuvos bajorijos būtų vis tiek, kaip ,,leidimas išplėšti istorišką pamatą iš po jos kojų'', išsižadėjimas tradicijų, atsisakymas ,,nuo pripažinimo jai tiesų buvimo''. (Ib. 8 p.)

4. Iš tos tai ,,Jogelų idėjos'' išplaukia deviza: ,,Lenkija ir Lietuva Lietuviams ir Lenkams'', teipogi ir vien lietuviškaijai bajorijai tepritinkanti pravardė ,,Lenklietuvių'', arba ,,Lietuvialenkių''. (Ib. 9, 10—13.)

5. Atsiremdamas ant šios tiesos, Lietuvos bajoras, kaipo ,,Lenklietuvys'', negali svajoti apie kitokį idealą, kaip tiktai apie Lenkiją, sujungtą su Lietuva pavidale ideališkos respublikos, o sugrąžinimas jai liuosybės turi buti ,,paskutiniu siekiu mūsų žmonių''. (Ib. 13—15, p. *)

6. Atsilenkinimas susilenkėjusios Lietuvos bajorijos mums, Leituviams, padarytų ,,greičiaus blėdę, neg pelną''; butų nusižudymas, juo neprotingesnis, kad Lietuvos bajorija augštesnę kulturą tokiu budu apmainytų ant žemesnės, ,,didesnę vertybę ant mažesnės'', dar tikriaus — ant nepabaigtai mažos. (Ib. 28—29 p.)

Pasižiūrėkime gi, ant kokių pamatų šios tezos remias. Dėl eilios pradėkime nuo pirmosios

I.

Mūsų pažiuras į uniją Lietuvos su Lenkija išreiškėme musų ,,Balse''. Antrą sykį grįžti prie to paties dalyko neturime reikalo. Kas tą atsišaukimą ramiai

*) Autorius matyt, nesutinka su išsireiškimu Lenkų eilininko jogei ,,przeżytych kształtów żaden cud niewróci do istnienia''.

perskaitė, žino, jog nėmaž nejaučiame neapykantos Lenkų. Patsai ,,Czas'o'' feljetonista tai pripažino. Męs tiktai tvirtiname Lietuvos žmones politiškame atžvilgvje s e n d i e n ą niekuo neesant surištu su Lenkijos žmonėmis, arba kiteip, uniją, prieš kurią autorius ,,Przenigdy'' galvą lenkia, kaip prieš kokią istorišką šventybę, šendieną dėl mūsų neturint jokios praktiškos vertybės, bent jau pozitiviškos. Mūsų galvojimo apie tai nestengė suniekinti nė ,,Czas'o'' feljetonistas, nė patsai autorius ,,Przenigdy''. Keletas abejotinos vertybės pajuokimų, apvainikuotų pasakymu, jog deviza: Lietuva Lietuviams — yra papugos šaukimas politiškosios spitrakystės'' (,,Przen.'' 9 p.), žinoma, neužsipelno vardo moksliškų argumentų. Sentimentališka gi deklamacija apie kraują, kurį už Lietuvą mūsų bajorai kartu su ,,koronos broliais'' pralėjo, stokojimo rimtesnių argumentų neužstos, nes tasai kraujo pralėjimas, nors nepramanytas ir garbe bajorus apsiaučiantys, išėjo iš bendros priderystės ginti Respubliką ir buvo unijos p a s e k m ė, bet dėl jos s a n k c i j o n a v i m o a n t v i s a d o s nėkokiu budu neužtenka. Taigi iš tokios pat priderystės ištikimo prigulėjimo prie viešpatystės tas patsai lenkiškas ir lietuviškas kraujas, kurs pirma lėjos už Lietuvą, politiškoms sanlygoms atsimainius, nuo šimto su viršumi metų lėjas už Rusiją ir jos ciecorių, besivadinantį draug Lenkų karaliumi ir D. Lietuvos Kunigaikščiu; vienok autorius ,,Przenigdy'' tų sanlygų už sankcijonuotas ant visados, pagaliaus nė už normališkas nepripažįsta. Pasakymas gi, jogei ,,kol bajorystės ant šlėktystės ir baltgudystės ant lenkystės neapmainėme, buvome blogesniai, prilipę gi prie lenkiškos mislies — greičiaus geresniai neg blogesniai dėl mūsų žmonių'' surėmimui autoriaus tezos apie nepertraukymą unijos teipogi nėjokiu budu netinka. Pavyzdis ,,vieno iš karščiausiųjų žmonių užtarytojų Pr. Karpio ant ketverių metų seimo'' nieko neparodo. Tokių Karpių ištikro nedaug tebuvo. Didžiuma tuometinių obyvatelių visai

neturėjo noro eiti Karpio pėdais. Tebėra gyvų kunigų, kurie savo ausimis girdėjo ir patvirtinti gali, jog mūsų bajorija apie 1844 m. ant išliuosavimo valstiečių teip pat žiūrėjo, kaip šendieną daugumas iš senesniųjų dvarponių žiūri ant lietuviško judėjimo, t. y. tiesiog kaip ant pablūdimo ir laužymo amžinųjų tradicijų. Pilnai sutikdami ant atėmimo mužikų nuo kunigų ir net tuo džiaugdamies, patįs nė nemislijo išliuosuoti savo ,,chlopus''; anaiptol: balsiai privedžiojo, jog ir valdžia to nedrįs padaryti, nes tai butų, girdi, nuskriaudimas, šaukiantys į dangų atkeršyjimo, sulaužymas amžinų savystės tiesų etc. Tai viena.

Iš antrosios gi pusės, kaip gi autorius išrodys, jogei ,,prilipimas prie lenkiškosios mislies'' prisidėjo prie ištobulinimo mūsų bajorų? Ir dėlko gi baltgudystė turėtų būti blogesnė už lenkystę? Mums, šalyje stovintiems, rodos vieną pilnai esant vertą antrosios, nes ir pirmoji ir antroji lietuviškam prigimimui lygiai yra svetima ir kaipo tokia, greičiau galėjo jį sukraipyti, neg pagerinti arba ištobulinti. Tai šiek tiek patvirtina ir patsai autorius ,,Przenigdy'', rašydamas, jog ,,etnografiškoji Lietuva lenkiškiemsiems veikalams ir literaturai nedavė garsių vyrų, prakilnių rašėjų ir prašmatnių mokytųjų'' (Ib. 17 p.). Dėlko teip bergždi, autorius neišaiškina. Męs gi to liūdno atsitikimo negalime kitu kuo išaiškinti, kaip tiktai šiokia-tokia išgamyste mūsų bajorų, išsižadant jiems savųjų dalykų, o priimant svetimuosius. Mūsų bajorai, susilenkindami, veikliais lietuviais nebebuvo, o veikliais lenkais tapti nerado savyje spėkų, nes prigimimo nesuklaipysi be atkeršyjimo. Iš to plaukia musų bajorijai sekantys doras pamokinimas: vietoje paskyrimo gyvasties ir turtų ant atgaivinimo buvusios unijos, vietoje kirtimo lietuviško miško likučių ant panpolonystės tikslo, ar negeriaus butų davus pakajų silpninančiai mus lenkystei, o sugrįžus prie senovinės, tėvyniškos, išimtingai mūsų lietuvystės? Lenkystė — tai svetims aprubys; delto Lietuvos bajorija pasirodė

tenai neteip sugebanti kulturiškai darbuotis, kaip tai pažymėja autrius ,,Przenigdy''. Visai kitaip dedas su lietuvyste. Tai mūsų namų aprubys; dėlto gi če mūsų bajorai teip pat veiklųs, kaip ir veikėjai, išėję iš Lietuvos žmonių. Bajoriškos pavardės Daukantų, Stanevičių, Poškų, Kossakauskių ir kitų visados švies lietuviškoje literaturoje šalip nebajoriškųjų pavardžių: Valančių, Strazdų, Baronų ir k. Todėl gi mums ne apie uniją mislyti išpuola, bet apie pačius save, klausant patarimo garsaus lenkų politiko, Margrabės Wielopolskio, kurs kitą sykį pasakė: ,,apie Lietuvos autonomiją tesirūpinie patįs lietuviai.''

II.

Dar silpniaus paremtas yra tvirtinimas, buk Lietuvos bajorija turinti ,,Dievo paskirtą'' jai priderystę ginti ir atgaivinti kritusią uniją. Autorius, žinoma, neturi nėjokių darodymų. Tai tuščias išsitarimas, kokių daugybę rasi ,,Przenigdy'', sumanytus dėl padarymo efekto, bet be turinio. Dievas, kaip gerai žinome, nė ant vieno Lietuvos kalno nedavė mūsų bajorams atskiro prisakymo: ,,apleiskite visa, kas yra lietuviško, ir visa dūšia pamylėkite vis tai, kas yra lenkiško, ir būsite su Lenkija unijoje, kaipo dujen viename kūne ant amžių.'' — Jeigut gi nėra tokio prisakymo, nėra teipogi ir iš jo išplaukiančios priedermės.

Iš antrosios vėl pusės, kad idėjas ir persitikrinimus gali turėti kiekvienas, kokias tik sau nori, neturėkime tai už blogą ir mūsų bajorijai. Jeigu tad ,,mūsų lenkiškai kalbantįs lietuviai'' būtinai nori būti ,,užstatytojais nesutraukymo teip abiem tautom reikalingo sandaro'', tebunie sau, by tik sąžiniškai pildytų savo priderystę, kurią prie to istoriško pašaukimo patsai autorius ,,Przenigdy'' piriša. Tad kaipo pretenduojantįs prie šlovės ,,naturališkųjų jungėjų ir tarpininkų nepaliaujančiame apmainyme mislies vaisių ir vaidintuvės veikalų abiejų tautų'', tegu patįs išmoksta lietuviškai, tegu remia pinigais mūsų spaudą; tegu

platina ,,lietuviškąjį elementorių'', nors šalip lenkiškojo, tegu ant stalų savo salonuose šalip lenkiškos knygos duoda vietą lietuviškajai, o svarbiausia — tegu pasidarbuoja apie pakėlimą ,,savo pačių doros ir proto laipsnio'', tegu sumezga ,,širdingus santikius su žmonėmis'', nes be to nė ,,puikiausi gerų norų žiedai neatneš vaisiaus''. (Przen. 16, 32—33). Kame gi tie dvarų su žmonėmis santikiai turi apsireikšti, tai parodė vienas Zemaitys savo korespondencijoje, nepersenial patalpintoje ,,Kraj'uje'' (N. 38, 1902). Paminavojęs apie tai, jog mūsų ,,žmonės, maž ne ant kiekvienos pagražėnės parodantįs mylėjimą laukų ukės, sugebėjimą naminių pramonių, pasilieka be specijališkųjų mokyklų, be apšvietos, be globos tų, kuriems geras žmonių padėjimas ir ekonomiškas jų išsilavinimas visųlabiausia turėtų ant širdies gulėti'' ir jog dėl to ,,negalėdami išsimušti iš rato amžino neturto ir tamsybės'', turi mesti savo ukę ir keliauti už marių, — god. korespondentas teisingai priduria: ,,kitaip būtų, kad pasirūpintų pakelti valstiečių ukę, palengvintų platesniam valstiečių buriui įgijimą ukiškojo mokslo, paremtų namų pramonystę ir surastų kelius pardavimui laukų produktų ir pramonystės išdirbinių. Prašalinimas riežių sodžiuose ir ,,šachownicų'', sutvėrimas kredito įrėdnių, pritaikintų prie tikrųjų reikalų mūsų valstiečių, turi stovėti pas mus teipogi, kaipo tos dienos reikalai. Vesti-gi valstiečius keliu ekonomiško ir kulturališko lavinimos visųgeriausiai gali, sulyg tą patį korespondentą, didiejie dvarponiai, kuriems tokiu budu atsivertų plati dirva dėl labai šlovingo draugijinio darbo. Kulturiškas pakėlimas žmonių išeitų abiem pusėm ant naudos, kaip kitą sykį labai teisingai nurodė gr. Tiškevičius susirinkime Draugijos Ukininkų Kijewoje''. Pasibaigia gi ta korespondencija sekančiu, pilnu gilios teisybės įspėjimu: ,,Kad sodžius dvaruose turėtų prilankų ir nekaštuojantį patarėją ir tarpininką ukės reikaluose, kad lietuviškoji mūsų dvarponija n e t u r ė t ų s a v ę s u ž s v e t i-

mus kolonistus terp čenbuvių gyventojų ir rupintųs apie jų reikalus, mūsų draugija iškarto atsirastų ant tam tikro išsilavinimo kelio. Nes perlabai išsiskiriant iš naturališkojo savo centro ir užsiveržiant siaurame rate savo reikalų, kiekviena draugijos kliasa turi išsigemti į kastą, nustoti ant rolės egzotiškojo augmens ir anksčiaus ar vėliaus nudžiūti. Pas mus perdidelys tarpas terp dvaro ir žmonių, ant nelaimės, lyg šiol tebėra''.*)

Tą patį ir męs esame ,,Balse'' pažymėję, primygtinai nurodydami ir reikalingumą didesnio suvienijimo dvaro su sodžiumi. Tam tikslui ypatingai spyrėmės ant to, kad mūsų bajorija, nors daugiausia sulenkėjusi, vienok yra vientautė su žmonėmis, kad dėlto mūsų obyvateliams nepritinka laikyti save už atėjūnus iš Lenkijos, už kažkokius kolonistus terp čenbūvių Lietuvos žmonių, kad priešingai lietuvius išpuola turėti už savo sanbrolius, jausti šiokią-tokią draugijinę priderystę iš atžvilgio į juos ir kad pildymas tų tai priderysčių, kurios yra visiškai ne tas pats, kas platinimas po Lietuvą lenkiškos kalbos ir skelbimas unijos, kaipo vienatinės išganingos idėjos, tikrai daro istorišką mūsų dvarponijos misiją Lietuvoje.**) Autoriui ,,Przenigdy'' vienok geriaus patinka buti skirtingo numanymo; aklą pasiturėjimą lenkystės laiko tad už pirmiausią, kardinališkąją mūsų bajorijos priderystę. Pažiurėkime-gi, kaip tą tezą pamatuoja.

---

*) Tad turi tiesą aut. ,,Z nad Biruty'', apie sulenkėjusią musų dvarponiją rašydamas:

,,Dzis jasne książęta i szlachta rodowa
I mową i duszą — to gości z Krakova''

**) Neteisingai tad užmeta mums recenzentas ,,Lietuvių Balso'' ,,Varpe'' (N 8, 1903). buk tai męs už vienatinę jungę terp bajorų ir žmonių laikome lietuvišką kalbą. Tatįs suprantame, jog ta jungė, n'esant šalip jos kitokių, butų per silpna. Dėlto tai aiškiai pažymėjome ,,Balse'' (23—24): ,,Norime, kad .. su mumis dėl Lietuvos žmonių darbuotumitės, butumite tų žmonių vadais rupestingais apie jų apšvietą ir gerą padėjimą.''

III.

,,Draugijos organizmas, teip skaitome ,,Przenigdy'' p. 8, kursai gyvens savo gyvenimu ir turi savo istoriją, yra tauta. Yra tautų be bajorijos, bet nėra bajorijos be tautų. Bajorija be tradicijos nėr bajorija''. Iš to išvedimas: kad lenkystė prie tradicijos priguli, tad mūsų bajorija, išsižadėdama lenkystės, išsižadėtų tradicijos ir istorijos, nebebūtų bajorija. Todėl norint pasilikti bajorais, reikia būti lenkais ir visomis viekomis priešintis ,,atlenkinimui'', kaipo ,,nusižudymui''.

Nereikia permiklaus proto supratimui, jog šisai god. autoriaus galvojimas yra paprasčiausys sofizmatas, sustatytas ant to, kad lenkystė palaikyta už tą patį su tradicija. Ištikrųjų gi, kaip žinome, lenkystė visai neapima viso tradicijos aprubio mūsų bajorijos, teip pat, kaip ir sulenkėjusioji mūsų bajorija nedaro visos Lietuvos bajorijos. Augščiaus regėjome Lietuvos žmones turint šalip sulenkėjusios savo lietuvišką bajoriją, lietuviškai kalbančią, su Lietuvos žmonėmis susivienijusią arba prie to susivienijimo siekiančią. Sita tai šakninė lietuviškoji bajorija kartu su žmonėmis daro 3 milijonus Lietuvoje. Tie žmonės turi savo istoriją, iš kurios tat ir gauname žinoti, jog dalis lietuviškosios bajorijos dukart iškrypo iš istoriškojo kelio: vieną kartą, priimdama svetimą baltgudystę, antrą sykį, nemažiaus svetimą lenkystę. Tai atmindami, viršiaus išrašytą autoriaus ,,Prz.'' galvojimą tol teisingiaus galime apversti prieš jo paties tezą. Teip, jei lietuvystė regimai priguli prie tradicijos, tad mūsų bajorija, išsižadėdama lietuvystės, išsižada savotiškos ir vientik brangios tradicijos, todėl, jeigut ir nepasidaro nebebajorais apskritai, tai jau tikriausia pasidarė bajorais nebelietuviškais, pasidarė mums svetimais, lenkiškais. Tad, idant vėl būtų tuo, kuo jai pridera būti, reikia geisti koveikiausio atsitautinimo per lietuvystę, nes tik tokiu būdu tegali grįžti ant vienatinio teisingo istoriško kelio ir atgauti pragaišintą istorišką misiją. Be to gi dėl Lietuvos pasiliks

teip pat ant visados pražuvusia, kaip dėl Lenkijos yra pražuvusios tokios bajoriškos giminės, kaip Radolinskių, Podbielskių, Posadowskių etc., kurie teip jau į vokietystę nuklimpo, jog apie sugrįžimą prie lenkystės nė mislyte nebemislija... Kaip į tuos ponus kiekvienas lenkas turi tiesą pasakyti: ,,jųs mums svetimi, ne broliai,'' teip pat ir męs lietuviai turime lygią tiesą tą patį pasakyti į sulenkėjusiuosius mūsų bajorus, nenorinčius prisipažinti prie bendros tautos ir kulturos su mumis. Tas gi mūsų pasakymas nėkiek nebus netoleruncija arba paniekinimas devizos apie tautų brolystę, bet paprastas pripažinimas fakto, jog šisai ar anasai bajoras sutraukia su mumis vienybę ir ant visados pereina į lenkiškąją pusę, ir kaipo toksai, nustoja tiesos vadintis lietuviu.

IV.

Sisai išvedimas rodos aiškus, kaip saulė. Tečiaus god. autoriaus ,,Przenigdy'' nepertikrina, nes teorija apie mūsų ,,lenklietuvystę'' ar ,,lietuvialenkystę'' rodos jam galinčia sugriauti visus mūsų užmetimus ir pamokyti mus tol geriaus kaip apie mūsų praeitę, teip ir apie pašaukimą Lietuvos bajorijos šiuose laikuose. Todėl ant pamatavimo tos teorijos nepasigailėjo autorius nė vargo nė darbo, suvartojo nemažą žiupsnį erudicijos ir juokdarystės. Gailu tiktai, kad vis tai veltui, nes autoriaus apginamai teorijai, kalbant jo paties žodžiais, ,,nešviečia nė vienas teisybės spindulys''. Surinkimas faktų apie įvairumą kalbų daugelyje Europos viešpatysčių, nieko če neišrodo. Juk męs tos rųšies faktų neužgynėme, teip pat, kaip neužgynėme, jog yra Baskai ir Bretaniečiai Prancuzijoje arba Daniečiai ir Lenkai Vokietijoje. Męs tvirtinome tiek tiktai, jog kaip Vokietijoje nerasi Vokiečio, kurs nekalbėtų vokiškai, teip Prancuzijoje nėra Prancuzo, kurs nemokėtų prancuziškai. Paminavojimas, prošalį einant, Orleanų ir Burbonų, rodos, aiškiai rodė, jog ne apie Baskus ir Bretoniečius kalbame. Tų dviejų tautų neturė-

jome tiesos priskaityti prie Prancuzų, lygiai teip pat, kaip neturime tiesos Poznaniaus Lenkus priskaityti prie Vokiečių arba mūsų koroniečius prie Ruskių. Visa tad god. kritiko kelionė po įvairius kraštus dėl suradimo analogijos, patvirtinančios teoriją apie mūsų lenklietuvystę, yra ne kas kitas, kaip tiktai magni passus extra viam, t. y. kelionė... į Babiniškių karčemą, kalbant stiliumi autoriaus „Przenigdy". Nes kad tokie pravardžiavimai, kaip: Prancuziabretoniai, Valakiaprancuziai etc., autoriaus patariamiejie, būtų teisingi ir kalbėtų už jo ginamąją teoriją, tad dėlto paties būtų teisingi ir kiti analiogiškiejie sudėtiniai tautiški apribavimai, kaip: Vokiečiadaniečiai, Lenkiavokiečiai, Ruskialenkiai, pagaliaus ir Ruskialenkialietuviai!... Bet su tais niekais turbūt ir pats autorius „Przenigdy" nesutiks. — Tad vietoje ilgesnės apie tatai diskusijos, geriaus pereisime prie pažymėjimo, jog visa teorija apie mūsų lenklietuvystę remiasi ant visiškai klaidingo pamato, ant tapatybės dviejų visiškai skirtingų supratimų: ant supratimo viešpatystės (pridurkime, nėsančios) ir supratimo tautystės. Autoriui rodos, jog priminus buvimą viešpatystės, kuri vadinas Lenkija, kurią sudėjo dvi tauti, jau visą bylą laimėjo ir savo teoriją priveiktinai supamatavo. Tuotarpu griežtai apsirinka. Supratimai viešpatystės ir tautystės teip pat skirias terp savęs, kaip padėkime, supratimai sunkybės ir varsos arba ilgumo ir skomos. Dėlto išraiškose: Lenklietuvys arba Lietuvialenkys tiek pat yra senso, kiek išraiškose: raudonpundys, arba sieksniarūgštys, t. y. sutinkame če tiesiog nonsensus. Seniaus, kad supratimas apie tautišką skirtingumą buvo silpnai išsilavinęs, ant tokių nonsensų galėjo daugumą sugauti, net ir garsius iš kitų atžvilgių žmones, kaip Mickevičius, Gogolys ir kiti. Sendieną jau net mažvaikiai žino, ką apie tai mislyti. Nežinome, kuomet god. kritikas keliavo po Bretaniją, kuria nori mus sutraiškyti. Kad tai būtų padaręs šiuose 1903 m., būtų gavęs žinoti daug interesingų dalykų, kaip

va: jog Bretoniečiai, prieš 60 metų neturėję nė vienos bretoniškos mokyklos, šendien jų turi į 150, jog tose mokyklose bretoniečių jaunuomenė mokinas bretoniškai ir jog žmonės-bretoniečiai nenori išsižadėti savo tautiško skirtingumo ir nenori suprancuzėti; būtų gavęs žinoti, jog bretoniečiai turi savo literaturą, jog turi net garsų tautišką poetą Augustą Brizeux, kurio šimtmetines sukaktuves gimimo šįmet minavojo, teipogi, jog tasai Brizeux jau prieš 60 metų pasakė Prancuzams: „Nous sommes a la France, mais notre langue est a nous" — męs prigulime prie Prancuzijos, bet mūsų kalba prie mūsų priguli, etc. Vis tai, aišku, nepatvirtina autoriaus „Przenigdy" pažiurų, jog iš Bretoniečio, pripažįstančio Prancuzų padonystę, galėtų padaryti kaž-kokį „Bretoniaprancuzį"; priešingai, aiškiausia tai parodo, jog Bretanija, kaip apie ją išsireiškė veiklus jos apgynėjas, margrapas del 'Estourbeillon: „ne saurait renier son Dieu, son langage et sa foi", t. y. nesiduos ne atkrikščionyti, nė atbretonyti. Persekiojimas gi bretonšikos kalbos po bažnyčią, kurį bedieviška prancuzų valdžia šendieną kelia, gali tik pakelti tautišką Bretoniečių susipratimą ir paraginti prie prisidėjimo prie Keltų Lygos, kuri jau gyvuoja ir turi savo organą, išeinantį Dubline, vardu: „Celtia, a pan — celtic monthly magazine", kur yra spauzdinami veikalai visose keltiškose tarmėse, o terp jų ir bretoniškoje. Inžengdami į mūsų lenkiškai lietuviškus santikius, negalime jų geriaus apriboti, kaip tiktai parafrazuodami anuosius Bretonų poeto žodžius: „Notre langue est a nous, mais nous ne sommes pas a la Pologne" — męs turime tiesą vartoti savo kalbą, bet Lenkija neturi tiesų ant mūsų.

V.

Ant to, rodos, girdžiame godotiną autorių „Przenigdy" Jeremijo balsu šaukiantį: O, keliaujantįs perkupčiai lietuviškojo ekskluzivizmo, jei nenorite prigulėti prie Lenkijos, jei lenkystės nepripažįstate už sa-

vo, tad nelaimė jums, po šimtą kartų nelaimė! Su paniekinimu mindžiodami teip skaisčią praeitę, išsižadate dar skaistesnės ateitės, išsižadate būsiančiosios ideališkos lenkiškai-lietuviškos respublikos, kurioje ,,nuo lenkiškosios pusės etnografiškais rubežiais atskirta lietuviškoji išsidalytų į lietuviškuosius ir baltgudiškuosius kraštus, turėtų atskirą teisdavystę, atskirią valdžią išpildžiamąją, atskirą iždą ir atskirą kareiviją. Bendriejie dalykai būtų išrišami delegacijose abiejų seimų. Lietuviškoji ir baltgudiškoji kalba Lietuvoje turėtų prerogativas viešpataujančios kalbos sūduose, įrėdnėse, kariumenėje ir mokykloje. Vienas universitetas būtų išimtingai lietuviškas, antras išimtingai baltgudiškas'' etc. (Przen. 14—15 p.) Vis tai būtų jums duota, kad parpuolę pasikloniotumėte Lietuvoje viešpataujančiai lenkystei; bet kad teip padaryti nenorite, ir net išeinate kariauti su ją, tad atsisveikinkite su viltimi paragauti tos laimės ir kuomet nors paregėti tą įvykintą idealą!... Tiek yra prižadėjimų autoriaus ,,Przenigdy''.

Visųpirmu, leiskite mums če pažymėti, jog ,,Przenigdy'' nupiešti paveikslai būsiančiojo dėl Lietuvos auksinio amžiaus, didelio įspūdžio ant mūsų nedaro. Daug skaistesnius paveikslus ir nekartą regėjome... sapne ir nebėrėme ašarų, kad, pakirdę, supratome tai tik sapno svajonę buvus... Piešimas platesnių idealų, ,,taikymas vėkų užmanymais'' yra, pripažįstame, geras, bet tiktai vaidintuvės gimnastikavimui. Sutinkame teipogi, jog apie augštybę prakilnių lenkiškųjų idealų sulyginant su labai mažučiu lietuviškuoju, daug galėtų pakalbėti. Todėl ir disputuota apie tai ne vieną kartą. Vieną iš tokių disputų randame apysakoje a. a. Savojo: ,,Keidošių Onutė''.

(Kad garsi a. a. Dr. Pietario (Savojo) apysaka: ,,Keidošių Onutė'', išspauzdinta ,,Tėvynės Sargo'' 1899 m., yra lietuviškiemsiems skaitytojams gan gerai žinoma, šitą ilgą citatą (33—42 p.) lietuviškame tekste apleidžiame. Tečiaus kiekvienas Lietuvys-patrijotas pri-

valo patsai atnaujinti savo pažintį su Savojo idejomis. Red.)

Ironija nudažyta ginčo užbaiga parodo, jog a. a. Savasys atvirai pajuokė užmetamuosius mums lenkiškuosius idealus. Ar turėjo tiesą, tesprendie patsai skaitytojas. Męs bevelijame, pasilikdami ant rimtos diskusijos, nužiimti peržiūrėjimu klausimo, ar tik ne tuščia svajonė „Przenigdy" nupiešta ideališkoji ateitis.

Autorius išmintingai daro, nukeldamas savo idejalą į abai tolimus laikus. Tečiaus ir be to nenoroms kišasi labai rimtas klausimas, kasgi Lenkiją išves iš nebūties į būtį?

Ce galimos yra trįs alternativos: arba V. Dievas išlliuosuos Lenkus iš nelaisvės, kaip tai seniaus darydavo išrinktaijai savo tautai, arba patįs Lenkai išsikariaus geistinąją politišką neprigulėjimą, arba, ant galo, tą neprigulėjimą suteiks Lenkams Rusija arba kita kaimynė-viešpatystė. Nė viena iš tų trijų alternativų nesirodo mums galima.

Visųpirma, negalima yra pirmoji. Idant V. Dievas panaikintų Lenkus baudžiančią rykštę pavydale svetimų viešpatysčių, reikia, kaip teisingai nurodė Taujonys (Taujanskys), kad Lenkai nebebūtų verti baudimo, kad taptų geresniais ir doresniais už savo prispaudėjus, kad giliaus persiimtų Kristaus mokslu, ištikimiaus jį pildytų privatiškame gyvenime ir viešame, kad ne prie berubežinio tautiško šovinizmo prisidėtų, bet prie Dievo dalykų, jiems duodami pirmystę prieš savuosius ir net tautiškuosius dalykus, t. y. kad iš visų savo vėkų rūpintųsi pažinti savo ydas ir paklydimus, stengdamies doriškai atsigimti savo viduje ir paskui tik laukti politiško atsigimimo Lenkijos žmonių. Tad klausiame, ar jau išpildė Lenkai tąs sąlygas arba bent ar stipriai siekiasi jąs išpildyti? Ant to klausimo galime, rodos, atsakyti stačiai — ne! Nes nė privatiškame gyvenime, nė viešame, net nė literaturoje nesimato šviesių krikščioniškosios idėjos spindulių. Priešingai, skaitlius rašėjų antikrikščioniškosios pakrai-

pos nuolat didinas. Gana če paminavojus pavardes: Wislickio, Swiętochowskio, Niemojewskio, Przybyszewskio, Tetmajerio, Berento, Konopnickienės, Zanolskienės ir k. Lenkų dorybės nėr didesnės už dorybes kitų žmonių, o Lenkų nusidėjimai tikrai nėr mažesniais už nusidėjimus, padėkime, Irlandiečių. Todėl laukti, kad Dievas iš dangaus atsiųstų savo aniolą su ugniniu kalaviju išmušti Lenkijos vergėjus, rodos, nėra nėjokio pamato. Jei Lenkai nori neprigulmystės, turi patįs išsikariauti. Bet ar yra gana stiprus? Če antrąsyk keblumas.

Paskučiausiuose laikuose lenkiškuosiuose laikraščiuose buvo nemaž straipsnių, paskirtų suskaitymui apskrito Lenkų skaitliaus. Gyrėsi su džiaugsmu, jog tas skaitlius šendieną jau į 30 milijonų išaugo. (Tą skaitlių imame iš viršaus cituoto veikalėlio prof. J. Baudouin de Courtenay. Yra tai vaisius fantastiškai-šovinistiškos lenkiškos statistikos. Blaivesni Lenkų publicistai rokuoja tikrą Lenkų skaitlių į 20 milijonų.) Prie to aprokavimo kurie-ne-kurie publicistai atrado labai interesingus dalykus, kaip va: jog Vilniaus gubernijoje lietuviškasys elementas užleidžia vietą slavi - kamjam, t. y. lenkiškai-baltgudiškam. Lenkams, kuriems labai rūpi, kad jų būtų pasaulėje kuodaugiausia, tos rųšies žinios labai patinka: tarias žmonių galybė tiesiai prigulinti nuo žmonių masos arba skaitliaus. Tuo reikia išaiškinti perdidelį uolumą lenkiškųjų statistikų didinime to skaitliaus, ypačiai vietose su maišytais gyventojais. Zinome, jog nevienas tukstantys Lietuvių pakliuvo į Lenkų rubriką dėl to vien, kad anie Lietuviai lenkiškai mokėjo, nors namie tos kalbos nevartojo, po senovei kalbėdami lietuviškai.

Ale nebūkime pedantiški: leiskime visus Lietuvius priskaityti prie Lenkų. Tada išeitų didokas skaitlius 33 milijonų. Ir ką gi? Ar gi tas skaitlius būtų užtektinas dėl išsimušimo nors tik iš po Rusijos valdžios? Ar gi 33-milijoninė Lenkija galėtų apgalėti 100-milijo-

ninę Rusiją, turinčią be to milžinišką kariumenę, apginkluotą europėjiškai? Mums rodos, ne.

Zinomas experimentas per du kartu, tiek Lenkijai kaštavęs, nepavyko. Trečiojo rezultatas būtų da liūdnesnys. Garsus filozofas Hoene—Wronskys dar prieš 1830 m. rašė į kunigaikštį Adomą Czartoryskį, jogei apgaudinga yra viltis (esperance illusoire) su ginklais atgauti Lenkijos neprigulmystę. Teisingumą tų žodžių dar labiaus matome šiuose laikuose.

(Už priderystę skaitėme ypatingai pažymėti, jog atgavimas Lenkų laisvės su ginklų pagelba yra absoliutiškai negalimas delto, kad paskutiniuose laikuose terp lenkų vėl pradeda agituoti už reikalingumą naujo maišto, neatsižvelgiant ant to, koks bus jo ,,rezultatas'': laimingas ar nelaimingas, nes ,,kito kelio nebėra'' 356 p. Tokių dyvinų šaukimų Lietuva neprivalo klausyti; nes jei 1860 m. tiek mums Lietuviams padarė blogo, tai musų dalyvumas naujame lenkų siutime išduotų dar verksmingesnes pasekmes, o gal ir visišką išnaikinimą Lietuvių).

Tad belieka paskutinioji alternatyva, kad liuosybę Lenkams sugrąžįs Rusija ar kita viešpatystė. Ar galima į tą tikėti? Mums rodos ir tai yra nedaugiaus, kaip ''esperance illusoire'', nes kad Rusija iš panslavistiškų atžvilgių ir panorėtų tai padaryti, Vokiečiai tikrai ant to nesutiks, bet ir Austrijai maloniaus užgrobti naujas provincijas, neg vieną sykį užgriebtas atiduoti.

Ale pasvajokime; padėkime, kad idealas autoriaus ,,Przenigdy'' kokiuo nors stebuklu įvyko, kad Lenkija tapo prikelta kaip feniks iš pelenų. Kągi męs, Lietuviai, tadą pelnytume? — Labai daug! — užtikrina mus autorius ,,Przenigdy''. Gali buti. Bet kas mus užtikrins? God. autorius ,,Przenigdy'', tiesa, apsiskelbė esąs mums prilankus. Bet kitiems Lenkų politikams, sėdžiantiems ant universiteto suolo, negalime įtikėti. Jei jau dabar atžagariems Lietuvos gyventojams, Lenkijai atgijus, grażoja ,,suvartojimu ginklų'', ,,užmetimu Lenkų viešpatavimo priešingai jų valiai'' (Cfr.

„Nasza młodzież" p. Scriptova. Krakow, p. 49 wyd. I), tai kasgi bebus, jei tą sylą turės rankose de facto?...

Iš rimtų lūpų girdėjome sekantį pasakojimą apie žinomąjį Tadeušą Cackį. Vieną kartą prisisapnavo jam nabaštiko tėvas. Pradžiugęs, jog mato atėjūną iš ano svieto, jaunas Cackys skubinas užduoti tėvui klausimą, kurys visų labiausia jam rūpėjo: ar bus Lenkija, ar nebebus? Numirėlys ant tų žodžių suraukęs piktai kaktą ir su ranka mojuodamas, nenoriai atsakęs: „Bus, bus, bet geriaus, kad jos nebūtų!"

Jei tasai apreiškimas yra tikras, tai mums Lietuviams, kaip matome, nėra nė mažiausios priežasties nė geisti atgijimo sulyg receptų autoriaus „Przenigdy", nė džiaugtis, kad tai įvyks, nes jei patiems mylėtojams tosios Lenkijos geriaus, kad jos nebutų, tai mums Lietuviams juo labiaus.

(Aiškiai sakome tosios, t. y. užmetamosios mums Lenkijos iš XVIII amžiaus pavydale viešpatystės „su sukcesijiniu monarchu ir dualistišku surėdymu", kaip to butinai geidžia autorius „Przenigdy". Tokio išrišimo lenkiškojo klausimo nepripažįstame už visiškai pakaktiną. O nepripažįstame visiškai ne dėl kokios polonofobijos. Dievui dėkui, esame liuosi nuo tos ligos ir iš jos plaukiančio apakimo. Gerai žinome, jog Lenkai ir sulyg skaitlių ir sulyg kulturą turi didesnę tiesą buti neprigulmingais, neg kitos mažos slaviškosios tautos, kaip Serbai ar Bulgarai; bet ir Lenkai neprivalo mums tos tiesos užginti, nes sutikti su tuo, kad mus laikytų vien už „etnografiškąją medžiagą", už „mutum et turpe pecus", turintį susilaukti šlovės susiliejimo ant lenkystės naudos, nėkokiu budu negalime. Tokiems ponams polonizatoriams visados atsakysime žodžiais poeto:

„Za Polskę ja nieraz się modlę w kosciele
Przyjazni dochowam! Lecz dla niej, panowie,
I z prawa narodu kwitowac... zawiele."

(„Z nad Biruty".)

— Ale gi tadą pasiliksite be prakilnaus idealo, nes tai, ką ,,Balse'' padavėme, visiškai neužsipelno to šlovingo vardo! — pasakys mums god. autorius ,,Przenigdy''. Ant to užmetimo atsakome faktu: amatoriams platesnių idealų turime paruožę vieną tol toliaus siekiantį, neg idealas iš ,,Przenigdy''. Sitai trumpas užbrėžimas mūsų idealo.

Zmonija šendien baigia eiti diferencijacijos procesą. Pereitame amžiuje jau randame pradžią grįžtančio proceso, integracijos. Susivienijimas Italiečių ir Vokiečių buvo pirmasys apsireiškimas šito integracijos proceso. Gal neužilgo išvysime antrąjį apsireiškimą. Anglija, Vokietija, Danija, Norvegija, Svedija, Olandija, vokiškoji dalis Austrijos ir Sveicarijos susivienys į vieną milžinišką p a n g e r m a n i š k ą viešpatystę; Prancuzija, Italija, Ispanija, Portugalija, Belgija, romaniškoji dalis Sveicarijos, padarys p a n r o m a n i š k ą j ą viešpatystę; Rusija ant galo prijungs visas slaviškąsias tautas ir duos pradžią p a n s l a v i š k a i j a i. Kone vienu kartu, kaip pranašavo a. a. Vl. Solovjevas, tolymuosiuose Rytuose Kynai su Japonija ir Sijamu padarys p a n m o n g o l i š k ą viešpatystę. Kad panmongolizmas pasidarys Europai baisus, ji turės susivienyti; tokiu būdu atsiras S u v i e n y t o s E u r o p o s V a l s t i j o s, sulyg Suvienytas Valstijas abiejų Amerikų. Zinoma, monarchiškoji ideja, kuri ir šendieną vis labiaus nustoja rimtumo ir svarbumo (kaip tai parodo vis tankesniai apnikimai viešpataujančių ypatų ir naujausioji tragedija Belgrado konake), būsiančiuosiuose laikuose visur užleis vietą republikoniškaijai idejai. Karaliams tad, ypačiai lenkų karaliui, nebus vietos. Pasiliks jie tik kortose dėl paguodos sraigininkų (vintininkų). Sienos atskirių Valstijų žymiai skirsis nuo sienų dabartinių viešpatysčių. Valstijų sienos galės būti etnografiškos. Tuose tai laikuose šalip Lenkų Valstijos,*) pasidarys ir neprigulminga Lie-

*) Sztai vienatinys pritinkantys išrišimas lenkiškojo klausimo be Lietuvių skriaudos; kad tai koveikiausia įvyktų, iš visos širdies Lenkams geidžiame.

tuviškai-latviškoji Valstija iš 5—6 milijonų gyventojų. Santikiai šioje paskutiniojoje Valstijoje galės būti maždaug tokie pat, kokie sulyg autorių „Przenigdy" turėjo buti lenkiškai-lietuviškoje Respublikoje; tad bus du universitetu, vienas lietuviškas, antras latviškas; kalbų tiesos abiejose susivienijusiose valstijos pusėse butų lygios etc. Valstija kasmetą leistų po keletą deputotų į visos Europos parlamentą Paryžiuje, kaipo sostapilėje Suvienytųjų Europos Valstijų. Deputuotiejie Lietuviai ir Latviai užimtų ten vietą netiktai šalip Lenkų ir Baltagudžių, bet susidurtų su rinktiniais visųlabiausia civilizuotųjų Europos tautų etc. etc. Prieš tai kaip gi išblyškusiu išrodo sodietiškas „Przenigdy" idealas!...

Kol gi tai neįvyks, turime dar kitą šiek-tiek mažesnį, bet užtat artimesnį idealą. Priguli jis nuo taisymo kelio anamjam didžiamjam idealui. Dėlto męs Lietuviai kartu su kitomis m a ž o m i s tautomis Europos turime teoretiškai apriboti ir praktiškai įvykinti tikrai krikščioniškus terptautiškus santikius. Dabar esantiejie santikiai didžiųjų Europos tautų yra, kaip žinome, visiškai stabmeldiški, kaipo atsiremiantįs išimtingai ant egojizmo ir intereso. Kitokie tuotarpu, kaipo kuriene-kurie māno, ir buti negalią. Visai kiteip dedasi su mažosiomis tautomis: šios nė mažiausios prieżasties neturi piautis terp savęs, kita kitai kelią užeiti. Tarptautiški tad santikiai terp mažųjų tautų gali buti visiškai krikščioniški: Istoriškoji mažų tautų misija ir yra faktiškas parodymas, jog tokie krikščioniškiejie terptautiškiejie santikiai yra galimi, ir praktiškas jų įvykinimas. Tam tikslui, kaipo tai redaktorius viršiaus minavojamosios „Celtijos" p. Fournier d'Albe rašte, į vieną mūsų pažįstamą rašytame, užmanė, bus laiks nuo laiko sušaukiami kongresai mažųjų tautų. Ant tų kongresų įvairios mažos tautos (t. y. tokios, kurių skaitlius nepereina 5—6 milijonų), siųs savo dele*g*atus. Žinomas dalykas, jog męs Lietuviai imsime dalyvumą tuose kongresuose ir tokiuo budu įgysime sau prietelių po visą Europą: Bretanijoje ir Irlandijoje, Skotijoje ir

Finlandijoje, terp Kaukazo kalniečių ir terp Baskų Pireniejuose, jau nieko nesakant apie artymiausius mūsų kaimynus Latvius ir Ingaunius. Teip tat, prietelių mums netrūks ir mūsų gyvenimas ims plaukti daug platesne vaga, neg ta, kurią mums siulija god. autorius ,,Przenigdy'', piešdamas savo persiaurą idealą lietuviškai-lenkiškos federacijos...

VI.

Ant paskutiniosios tezos trumpai atsakysime. Prisipažinimas prie lietuviškosios tautos neuždarys jų išimtingai lietuvystėje ir nelieps niekinti svetimas literaturas. Jei Poznaniaus Lenkai, karštai kariaudami su germanizmu, neišsižada nei Schiller'io, nė Goethe's, dėlko atsilenkėjęs Lietuvos bajoras turėtų išsižadėti Mickevičiaus, Krasinskio ir kitų lenkiškųjų rašėjų? Pavedus absurdai nėkados mums į galvą neatėjo; anaiptol: trokštame, kad mūsų bajorija butų, kiek tik galima, visųsviesiausi ir vispusiškai išlavinta. Tikras gi išlavinimas nepriima šovinizmo; jisai parodo, jog kaip Puškinas arba Gogolys neišimtingai priguli Ruskiams, Goethe arba Schiller'ys išimtingai Vokiečiams, Byron'as arba Shakespeare — išimtingai Angliečiams, teip pat Mickevičius arba Krasinskys, Chodžko arba Syrokomla nepriguli išimtingai Lenkams. Visi tie rašėjai priguli visiems tiems, kas tik jais pasinaudoti gali, tad ir Lietuviams. Ne skaitymas chef d'oeuvre'ų svetimų kalbų yra mums negeistinas, bet kvailas atkartojimas svetimų devizų ir paskyrimas savo gyvasties ir turtų ant svetimų mums dalykų. Kas kita yra lenkiškoji literatura, o kas kita polonizacija su pagelba lenkiškos knygos. Pirmąją šloviname ir godojame, antrą tiesiog išpeikiame. Nepagiria jos ir išmintingesniejie Lenkai. Cfr. J. Baudouin de Courtenay: O zjeździe slawistow i o panslawizmie ,,platonicznym''. Krakow, 1903, p.23, 29—30. Per polonozaciją atkrito nuo mūsų didžioji dalis mūsų bajorijos, tad norime atgal ją atgauti, t. y. laukiame jos atsilenkinimo. God. autorius ,,Przenigdy'' pyksta už tą mūsų norą ir lygina mus prie didžiau-

siųjų despotų, kokie tik kuomet nors buvo pasaulėje, o nepasergsti, jog patsai įkrenta į dar didesnį despotizmą, nes peikia mus vien už tai, kad g e i d ž i a m e, ko ir didžiausiejie despotai nedarė, numanydami, jog norų negalima suvaržyti. Teipogi klysta mūsų kritikas, tvirtindamas, buk atsilenkinimas mūsų bajorų greičiaus nuskriaustų lietuvystę, neg naudą padarytų. Apie tai leiskite mums Lietuviams kitokį turėti numanymą. Patetiškas nukratymas lietuviškų dulkių nuo savo kojų ir baidymas dezercija iš Lietuvos dideliais buriais ir pardavimu žemės ,,Kuršo baronams arba jenerolams iš Petropilės'' be atžvilgio į tai, ,,ką kas duoda, bet vien į prekę ir naudingumą sankalbų'' (,,Przenigdy'' 36 p.), yra tiesiog juokingas ir labai nediplomatiškas. Juk dar nebuvo pasaulėje litvomanijos, už nieką laikančios išganingą ,,Jogėlų ideją'', o jau didi plotai lietuviškosios žemės iš mūsų dvarponijos rankų perėjo į rankas tųjų ,,baronų ir jenerolų''; teipogi ne litvomanija tai padarė, jog neviena bajoriškoji giminė, seniaus už savo priderystę skaitanti ,,neapkęsti Rusijos'', davės įpainioti į pravoslavijos tinklą. Ne mus baidyti ,,przenigdystai'' privalo, jog ,,nudžius, kaip želmuo, kurs jau išdavė visus vaisius'' (,,Prz '' 36 p.), bet greičiaus raudonuoti, jog tų vaisių net ir dėl jų numylėtos Lenkijos teip maža, tikriaus nė jokių neišdavė; ne šūkauti į mūsų šalį: ,,biada wam, litwomani'', bet greičiaus į savo krutines su gailesčiu muštis ir šaukti: nostra culpa, mūsų kaltybė, kad per veltkleidystę ir gyvenimą augščiaus savo turtų, paskutiniais likučiais besistumiame, o dėl sumindžiojimo doriškųjų tiesų nebegalime išduoti nė naturališkųjų vaisių pavydale jaunosios kartos, nes moterystės stovyje esame daugiausia bevaikiai arba senstame papiktinančioje ir egoistiškoje kavalerystėje... Tad deviza mūsų dvarponijos turi buti ne karė su ,,litvomanais'', ne dezercija iš Lietuvos, bet sugrįžimas prie pildymo draugijinių prideryščių iš atžvilgio į Lietuvos žmones, lyg šiol kreivai suprantamų arba visiškai apleidžiamų; sugrįžimas prie Dievo, do-

rybės ir namų žiedinės; sugrįžimas prie tikrai tautiškų tradicijų, paliktų mums Daugšų, Daukantų, Stanevičių, Liutkevičių, Poškų ir kitų arbuotųjų Lietuvos darbininkų.

Užbaigiant, dar vienas įspėjimas. Kiekvienam tikinčiam krikščioniui yra neabejotinas dalykas, jog jei kokia tauta yra, tai ne be Dievo valios yra. Tas gi sujungimas tautų likimo su Apveizda verčia mums, kaip teisingai sako a. a. arcivyskupas Felinskys, prie šios neapsakomai svarbios konkliuzijos: jei dangaus ir žemės Viešpats padarė tautos charakterį ir kiekvienai davė tam tikrą pašaukimą, tai kiekviena tauta, b e a t ž v i l g i o į s k a i t l i ų i r v a l d o m o j o k r a š t o p l o t ą, privalo būti nėkuo nepalyčiama ir šventa, kaipo Sutvertojo veikalas... Norėti sunaikinti ir valdžią atimti per nevalią nuo žmonių yra tai pasikėsinimas ant užgesymo vieno spindulio tos šviesybės, kuri tada visu savo skaistumu tešviečia, kad nė viena kibirkštis nuo jos nenukrenta. Atsižvelgiant tad ant pripažinimo Sutvertojo ant draugijos viešpatavimo, pirmoji žmonijos priderystė bus godojimas tiesų kiekvienos tautos." (Cfr. Arcyb. Felinski: ,,spoleczenstwo wobec rozumu i wiary", IV.)

Jei tada patiko Dievui užlaikyti mūsų Lietuvos tautą net lyg šiol, nėkas neprivalo turėti prie mūsų pretensijų už tai, jog nenorime užgesti tamsybėje arba išnykti, kaipo vienas spindulys ,,lenkystės" saulėje. Lenkystės saulė tešvietie koaiškiausia ant savo gorizonto, — męs tuo tik tesidžiaugsime. Ale leiskite ir Lietuvos žmonėms užžibėti pas save maža žvaigždele: silpni jos spinduliai juk niekeno akims nevodys...

Užmezgame tad žodžiais poeto:

Nie spowić narodu i ducha w kajdany,
Gdy z ogniem młodzieńczym do życia się zrywa,
Jak Niemen po brzegi na wiosnę rozlany,
Tak budzi się Litwa, wiekami sędziwa:
I język praojców i dzieje przeszłości
Odrodzą się w pieśni i synów miłości!...

(Z nad Biruty)

III.

Lietuviai ar „litvomanai“?

(Szitą straipsnį, pirma spauzdintą „Kraj'uje“ 1903, N. 22, suteikė mums p. Adomas Kuronietys, už ką god. autoriui tebunie širdinga padėkavonė.)

N. 19 „Kraj'aus“ p. Vlod. Chlewińskys patalpino korespondenciją iš Zemaitijos: „O języku litewsko-żmudzkim“. Gailu, kad nekalbėdamas apie patį dalyką, „apie šitą nesvetimą mums kalbą“, autorius bevelyjo apdovanoti lietuviškąją inteligenciją vardu „litvomanų“, bemokslių, separatistų, žmonių be takto, dovanojimo ir tt.

Lyg šiol, kiek žinome, Lietuvoje buvo Lietuviai, mylintįs savo kalbą ir labai ramiai sugyvenantįs su Lenkais. Ale nuo to laiko kad p. Chlew. atrado, jog kiekvienas inteligentiškas Lietuvys, nors jis būtų „žmogus šviesus ir apsiskaitęs“, net „bajorų maršalka“, (kaip a. a. Liutkevičius) ne yra Lietuvys, bet „litvomanas“; nuo to laiko, kad numylėjimas tėvyniškosios kalbos, noras ją apkuopti nuo barbarizmų ir net tokie nekalti užsiėmimai, kaip sudėstymas lietuviško žodyno arba lietuviškas šokių vedimas, tapo priskirti prie kategorijos baudžiamų apsireiškimų „litvomanijos“, tikrai, negalime užtikrinti, beg terp lietuviškos jaunuomenės, greit atmokančios geru už gerą, neatsiras tokių, kurie Lietuvos bajorus pradės vadinti ne Lenkais, kaip lyg šiol buvo, bet „polonomanais“, o prisirišimą prie lenkiškosios kalbos — „polonomanija“.

Jei teip atsitiktų, didžioji dalis to nuopelno priseitų neabejotinai ne kam kitam, kaip tik p. Vlad. Chlewinskiui et consortibus, kurie, rodos tyčiomis, darbuojas, kad tasai separatizmas Lietuvoje įvyktų.

Prisistebėję p. Chl. taktui, prisistebėkime dabar erudicijai ir giliam mokslui to-gi god. autoriaus.

„Per suplikacijas — rašo p. Chl. — lietuviai ir žemaičiai lyg šiol, padėkime, gieda: „Szwentas Diewas (sic!), szwentas macnas, szwentas niesmertelnas“ Bet jauniejie kunigai, norėdami kalbą atskirti (kokią?

nuo ko? — mūsų pr.) sutvėrė naujas išraiškas (!) ir tą giesmę pradėjo giedoti grynai lietuviškai (o, nuodėme!), t. y. vietoje ,,macnas'' — tvirtas, vietoje ,,niesmertel-tas'' — nemersztantys (sic!), kas sulyg p. Chlew. nepri-tinka, nes t w i r t a s turiąs prasmę gruntowny, twardy, o nemersztantys — nieumiezrający. Sitą savo ištarmę p. Chlew. nużemintai remia ant ištikimybės ,,žinovų''. Nors nežinome, ką če autorius turi ant mislies, vienok iš to, ką p. Chlew. įrašė, galime drą-siai manyti, jog filologiškoji erudicija tųjų ,,žinovų'' nedaug yra viršesnė už erudiciją paties p. Chlew., ne-mokančio atskirti pirmojo linksnio žodyje D i e w a s nuo penktojo D i e w e. Gana tad bus pažymėjus, jog t w i r t a s labai gerai atsako lenkiškam ,,mocny'' (sulygink: Bog nasz ucieczką i m o c ą, lietuviškai: Dievas mūsų gelbėtojas ir t v i r t y b ė, bet ne ,,mac-nybė''), dėl išreiškimo gi t w a r d y nėkados nėr var-tojamas, nes tam tikslui yra žodys — k i e t a s.

Galų gale p. Chlew. pervėlai išėjo su savo apologija barbarizmų lietuvikose suplikacijose. Ant jo nelai-mės, nusprensta jau anas išmesti iš mūsų bažnyčių ir tai ne ,,jauniejie kunigai'' nusprendė, bet vyriausiejie Bažnyčios perdėtiniai, kaip antai: Mogiliavos metro-politas (cfr. lietuviškąjį tekstą suplikacijų Mogiliavos rubricelioje), teipgi dekretas kun. praloto Antanevi-čiaus, Rėdytojo Seinų Vyskupystės. Tame dekrete pa-duotas ištisasys lietuviškų suplikacijų tekstas prasi-deda (o, baisybė!) nuo žodžių: ,,S v e n t a s D i e v e, š v e n t a s t v i r t a s, š v e n t a s n e m i r š t o-m a s y s''! Salip tos kategoriškos decizijos augšte-sniųjų dvasiškųjų valdžių, skundos p. Chlew., kaipo svietiškojo, žinoma, nebeturi nė jokios prasmės.

Bet p. Chlew. nedovanoja, nori per nevalią pamo-kyti nesubrendusius litvomanus. Dėlto išpasakojo ilgą eilią mokslišķųjų tiesų, kaip va: Lietuva katalikiškąjį tikėjimą priėmė vos tik XV amž., ,,lietuviškoji kalba, kaipo dijalektas žmonių veiklių, bet necivilizuotų, nega-lėjo būti turtinga, o Lietuviai, kaipo stabmeldžiai, ne-

galėjo turėti mokslіškosios krikščioniškosios terminologijos" (mislis tikrai verta ,,mokyto Tostato"); lietuviškasys ,,dijalektas" (p. Chlew., nemokėdamas atskirti kalbos nuo dijalekto, vis painioja vieną žodį su kitu) neturi ,,prigulinčiai išdirbtų principų" ir t. d. Ponui Clhew., matyt, rodos, jog kalba nėra kalba, kol koksai mokytas iš savo malonės ne ,,sugramatizuos". Tol nueitume, panorėję išrodyti, kaip giliai p. Chlew. klysta tame atžvilgyje. Gana tad bus pažymėjus, jog ,,sugramatizavimas" lietuviškosios kalbos ne nuo šios dienos prasidėjo. Jau XVI amž. tą kalbą randame prigulinčiai, net arcimokslіškai sugramatizuotą raštuose kan. konauninko Daugšo Pusėje XVII amž. Prūsuose išeina pirmoji lietuviškoji gramatika lotiniškai, parašyta Danieliaus Kleino, o 1737 m. Vilniuje iš po spaudos išeina ir šendien dar tebėra didžios vertybės vadovelys lietuviškos gramatikos, vardu: ,,Universitas linguarum Lituaniae in principali ducatu ejusdem dia lecto grammaticis legibus circumscripta." 1800 m. Gottlieb Mielcke išleidžia: Anfangsgruende einer littauischen Sprachlehre. Toliaus seka lietuviškosios kalbos gramatikos, parašytos teip žinomų mokslavyrių, kaip Schleicher'ys, Kurschat'as, Wiedemann ir kiti. Ir lenkiškai turime lietuviškąją gramatiką, parašytą Akielewicziaus ir antrą (iš vokiško verstą) Schiekopp'o. Yra pora gramatikų spauda apgarsinta lietuviškai. Yra teipogi lietuviškiejie žodynai: Nesselmann'o, Kurschat'o, kun. Miežinio, kun. Juškevičiaus (spaudoje tebėsąs), teipogi puikus, pernai Amerikoje išleistas Lialio — lietuviškai-angliškas. Yra lietuviški skaitymėliai, išduoti Schleicher'io, Geitler'io, Jacoby'o, kun. Miluko, Wolter'io. Tuos paskutiniuosius gali pirkti, kas tik nori, nes išleisti yra Petropilės mokslų Akademijos. Pernai išėjo net metoda lengvo pramokimo lietuviškai... čekams (Litevsky snadno a ryhle. Sepsal Fr. Vymazal v Praze). Netrūksta teipogi lietuviškųjų

knygų ir laikraščių. Tųjų paskutiniųjų yra virš 20. Tad p. Chlew. šaukimas: ,,Kame-gi nors prasčiausioji literatura, kame žodynai, vadovėliai, metodos?'' — yra neišteisinamas. Kas nori, pernelyg gali išsimokyti lietuviškai, nieko jau nesakant apie gyvąjį šaltinį lietuviškos kalbos — apie pačius Lietuvius.

Ponai Schleicher, Brugmann, Leskien, Sauerwein (vokiečiai), Saussure, Gauthiot (prancuzai), prof. Baudouin de Courtenay, kun. Malinauskys, prof. Rozwadowski (lenkai), prof. Fortunatow, Aleksandrow, Pogodin (ruskiai), prof. Mykola, Niemi (finnai), prof. Benediksen (danietys), Fr. Vymazal (čekas) ir daugybė kitų svetimtaučių sulyginant, trumpai tepabuvę Lietuvoje, net ir nebuvę galėjo lietuviškai išmokti, o p. Chlew., kapą metų pragyvenęs Lietuvoje terp Lietuvių, tiek lietuviškai tepramoko, jog dar nemoka atskirti pirmojo linksnio nuo penktojo.

Teisinimos, kad ,,rimtų ir mokytų lietuviškųjų rašėjų'' dar nėra, neišturi nė mažiausios kritikos. Jei p. Chlew. nepatinka naujiejie lietuviai—rašėjai, kaipo ..persilpni'', tegu skaito senesniuosius: Donaleitį, Valančių, Daukantą, a. a. vysk. Baranauskį, apie kuriuos gal nedrįs pasakyti, jog spauzdino ,,nesubrendusius dalykus''. Tad ne stoka knygų ir laikraščių kalta, kad p. Chlew. nieko nežino apie platinimos lietuviškosios literaturos nuo 1533 m. ir net lyg mūsų dienų, bet greičiaus nelaimingos aplinkybės ir neturėjimas noro susipažinti su tuo, kas yra rašoma ir spauzdinama toje ,,mums nesvetimoje kalboje''.

L i t u a n i c a s u n t, s e d n o n l e g u n t u r.. p. Chlewinskio ir Co.

Autorius baigia savo korespondenciją pasiskundimu ant ,,prišiukšlinimo'' protų Lietuvoje ir visą kaltybę nuvelia ant ,,jaunosios generacijos litvomanų''. Ant to galime atsakyti žodžiais paties Chlew., mažą parafrazą pridėdami: ,,Tegu tik kiekvienas Lietuvos bajoras sulyg savo gabumą prideda savo plytelę prie rūmo tikrojo žmonių apšvietimo Lietuvoje ir tegu atsiranda

daugiaus pasekėjų a. a. Aniupro Liutkevičiaus, o tasai ,,prišiukšlinimas'' patsai išnyktų ,,šventoj Zemaitijoje''.

Ant galo, patariame p. Clhew. perskaityti tame pat N. 19 ,,Kraj'aus'' raštą p. Pomiano iš Stokholmo apie ,,ginčą švedų su norvegiečiais''. Tuo raštu god. mūsų antagonistas persitikrins, jog nors terp švedų ir norvegiečių kįla ginčiai ir sukliuvimai gana svarbųs, tečiaus niekas neaiškina tų ginčių su pagelba ,,manų''; užgaulingas žodys ,,norvegoman'', kiek žinoma, nesipainioja po švedų laikraščius. Tiesa, Svedija yra kraštas civilizuotas, o ponui Clhew. likimas liepė gyventi Lietuvoje, terp žmonių ,,necivilizuotų''. Ale turime viltį, jog neužilgo ir Lietuvoje tautiškiejie klausimai bus vadinami tikrais vardais, o ne paniekinimo pravardžiavimu ,,litvomanija''...

IV.

Separatizmas ar vienybe?

Lenkų priežodys sako lazdą du galu turint. Panašiai galėtų pasakyti apie argumentus, kuriais mūsų ,,przenigdystai'' kariauja prieš ,,litvomanus'', nes kiekvieną dijalektiškąjį jų kirtimą gali tuojau prieš juos pačius apversti. Imkime dėl pavyzdžio nors kone kasdieną vartojamą užmetimą apie mūsų separatizmą. Mūsų priešai nepaliauja šaukę ant Lietuvių apšviestūnų: jei nemylite visoko, kas lenkiška, jei nenorite padeti mums ginti ,,Jogelų idejos'', tai esate s e p a r a t i s t a i ! Ant to męs dar teisingiaus galime atsakyti: ne mums, bet greičiaus jums, ponai, tas vardas pritinka! Taigi męs tiesiame jums ranką, kviečiame į bendrą darbą dėl gero Lietuvos žmonių; šaukiame: nesišalinkite nuo mūsų, o jųs ant to su paniekinimu atsakote: ,,Przenigdy!'' Męs jums parodome priverstiną reikalingumą šelpti tikruosius mūsų žmonių reikalus, o jųs nuo jų ir nuo mūsų nusigrįžtate, užsiėmę apgaulinga svajone apie prisikelsiančią Lenkiją. Kokiuo gi vis tai pavadinti vardu? Argi tai ne separa-

tizmas blogiausios rųšies? Parodykite mums, ar teip dedas kame nors pasaulėje?!

Męs, turėdami akis regėjimui, matome visųpirmu kaimyną Kuršą su jo žmonėmis Latviais ir bajorais Vokiečiais. Nors Latviai su Vokiečiais neturi nieko tautiškai bendro, juo mažiaus Vokiečiai su Latviais, vienok Latviai daug pasinaudojo Kuršo Vokiečiais. Vokiečiai išmokė Latvius netiktai racijonališko ūkininkavimo, tvarkos, mandagumo, taikos (dėlto Latviai tame atžvilgyje daug augščiaus stovi už Lietuvius. Tas skirtingumas tiesiog akis bado, vos tik peržengsi iš Kuršo į Lietuvą), bet daug prisidėjo ir prie jų protų išlavinimo, apšvietimą platindami latviška kalba. Tą patį galėtų pasakyti ir apie tolymąją Finiją. Tenai terp vietinio gyventojo, Fino (Somio) ir iš užmarių atėjūno Svedo tautiškas skirtingumas gal dar didesnys, vienok jei Somiai yra šendieną tokie, kokiuos matome, tai daugiausia padėkavojant Svedams bajorams, kurie, nors visiškai svetimi, tečiaus, gyvendami ant bendros žemės, vis jautė reikalą darbuotis dėl Somių. O pas mus? Pilniausys kontrastas! Nors mūsų bajorai ne iš užmarių atėję, kaip Finijoje; ne svetimos kilmės, kaip Kurše; nors kiekvienas Lietuvos bajoras laiko save Lietuviu ir tikrai yra dėl savo kilmės ir pavardės, — tečiaus kad panorėtume gerai suskaityti, ką Lietuvos bajorai padarė mūsų žmonėms kulturiškai, rezultatas pasirodytų toks mažutytys, jog tai tik viena augštoji matematika su savo begaliniai mažais skaitliais testengtų teisingai pažymėti. Ko gi stebėtis! Nuo 1386 m. ir po šiai dienai žmonės gyveno sau, bajorai sau. Buvo tai dvi draugijos, visiškai svetimos kita kitai, tolymos, nėkokio ryšio neturinčios. Luomos prietarai ir polonizmas iš vienos pusės, jautimas savo skriaudų ir neįtikėjimas į viską dvarišką iš antrosios pusės, kaip kokia bedugnė, skyrė ir atitolinusi laikė tasdvi draugiji. Argi tas separatizmas terp bajorų ir liaudies, terp dvaro ir butos ir toliau turi tverti? Argi tosdvi draugijos, kaip šiaurės polius su vasarių

poliumi, nėkados nesusidurs? Męs drįstame būti optimistais ir tikėti, jog mūsų ,,Balsas į jaunąją kartą Lietuvos didžponių, dvarponių ir bajorų'' neliks be pasekmių, jog mūsų ranka, jiems ištiesta, su paniekinimu nebus atstumta, nes vienybė separatizmo vietoje pageidautina yra ne tiktai dėl lietuviškojo patrijotizmo, bet ir dėl ,,Jogelų idejos''. Todėl jau šendieną atsiranda išmintingų Lenkų, kurie patįs mūsų bajorams pataria nesišalinti nuo lietuviško tautiško judėjimo, būti jam prilankiais ir net tikrą dalyvumą imti. Vieną tokį lenkišką balsą randame brošūroje, vardu: ,,W kwestyi polsko-litewskiej? Chicago, Ill. 1897.*) Tos brošūros autorius Dr. Genrikas Gierszynski's, sąnarys lietuviškosios draugijos ,,Zelmuo'' Paryžiuje, pažymėjęs tai, jog Lietuviai daro ,,visiškai atskirą tautišką gurguolę (grupą), augančią į skaitlingumą ir reikalaujančią sau gyvenimo tiesų'' (11 p.), į mus atsiliepia tai žodžiaiss: ,,Kaip męs, Lenkai, ne luoma, ne koterija, bet Lenkų žmonės žiūrime į vis labiaus atsibundantį tautišką lietuvišką judėjimą, apie tai mūsų broliai Lietuviai negali abejoti: į tą judėjimą žiūrime su pilnu prilankumu ir simpatija.'' (Giersz. op. c. 5 p.)

Toliaus paduoda ištraukas iš atsišaukimų ir manifestų Centrališkojo Komiteto, o paskui Tautiškojo Rundo laike paskutiniosios karės su ginklais dėl neprigulmybės, kur terp kitų randame ir tokiuos pasakymus: ,,Pilnai godojame tautų, su Lenkija sujungtų, o dabar nelaimingą jos likimą kenčiančių, pilną laisvę sutaisyme savo likimo,'' t. y. ,,palikdami... Lietuviams ir Rusinams pilną laisvę pasilikti sanryšyje su Lenkija, arba pasirėdyti pagal savo valios.'' (Ib. 6 p.)

---

*) Tą brošiurą labai pataria me musų skaitytojams, nes autorius lietuviškame klausime rupinas buti visiškai teisingas, noriai parodo Lietuviams savo simpatiją. Ant 15 p., kalbėdamas apie lietuvišką kalbą, atkartoja paskui žinomą geografą E Reclus: ,,Kad vertybė vienos tautos eilėje, kitų prigulėtų nuo gražumo kalbos, tai Lietuviai terp Europos gyventojų užimtų pirmąją vietą.''

O manifeste Tautiškojo Rundo nuo 10 d. geg. m. 1863 m. 4-me punkte tapo apskelbtas principas: ,,užtikrinimo broliškoms tautoms Lietuvos ir Rusinų, sujungtoms su Lenkija, plačiausio tautiško lavinimos ir jų kalbos'' (Ib. 9 p.); visi gi ,,centralizacijos užsigeidimai, užmetimas pergalės vienos provincijos ant kitos ir nepripažinimas žmonių valios, kur ji atbus'' tapo paniekinti, kaip galintįs ,,sutraukyti vienybę Lietuvos ir Rusijos su Lenkija.'' (Cfr. ,,Ruch'' N. 10), nes ,,ne centralizacija, ne pergale, ne policija ir fanfaronavimu sulaikomi yra žmonės ir provincijos vienybėje ir sanryšyje, bet pritaikinimu principo godonės, valios ir individualystės'' (Ibid.).

Ziūrėdamas į tautišką šios gadynės judėjimą Lietuvoje per anuos principus, god. autorius turi pilną tiesą rašyti:

,,Luomų antagonizmas — liekanos senovinio draugijos surėdymo terp Lietuvos bajorų, kalbančių lenkiškai ir išsimėčiusių terp vietinių žmonių, kalbančių lietuviškai, padarė tai, jog išsidirbo negeistinas dėl interesų abiejų pusių neįsitikėjimas. Didiejie žemės valdytojai, Lietuviai, kalbantįs lenkiškai, lietuvišką kalbą laiko už ,,mužikų šneką''. Zmonės, jau suprantantįs savo tiesas ir vis labiau prisirišantįs prie savo kalbos ir prie savo tradicijų, neįtiki žmonėms, kurie jų kalbos negodoja ir laiko juos, jei ne už svetimus, tai bent už ,,renegatus'' savo tautos. O kad tie ,,renegatai'' kalba vien tik lenkiškai, tad tas Lietuvos žmonių neįsitikėjimas išsiplėčia ant visos Lenkų tautos.'' (Gierszinski, Op. c 11 p.)

Ką gi tad Lietuvos bajorai turi daryti dėl panaikinimo to neįtikėjimo? God. autorius šeip pataria:

,,Tegu Lietuvos bajorai, išsimėtę terp Lietuvių grynos rasos, neerzintų jų šaltu arba niekinančiu užsilaikymu atbudusiame tautiškame lietuviškame judėjime. Tegu Lietuviai savo neįtikėjimo į lenkiškai kalbančius bajorus neplėstų neteisingai ant visos Lenkų tautos,

— o pageidaujama santarvė ir santaika įvyktų terp dviejų tautų.'' (Ibid. 17 p.)

Teip tatai sulyg p. Gierszynskį Lietuvos bajorija turi parodyti savo simpatiją prie lietuviško judėjimo ir jo veikėjų, o ne šaltumą ir niekinimą, kaip lyg šiol buvo, — arba kitais žodžiais sakant, turi eiti su mumis kartu,o ne prieš mus ir išsirinkti sau devizą: v i e n y b ė, n e s e p a r a t i z m a s.

Ale darbas su žmonėmis ir dėl žmonių gal užgauna bajorišką šlovę? gal nepritinka Lietuvys mužikas šviesti ir prie tautiško susipratimo vesti? gal bajorams, turintiems aristokratiškas tradicijas, neišpuola nulipti ,,nuo didystės pilnų augštybių'' — iš baimės susidemokratizavimo ir nustojimo bajoriškos šviesybės?

Seniaus, viešpataujant teorijai apei kilmę chlopo iš Chamo, o bajoro iš Jafeto, šitokie prietarai ištikro turėjo savo prasmę. Dabar-gi, XX amžiuje, Dievui dėkui, vis labiaus jie daros anachronizmu. Keno tai nuopelnas: ar greit žengiančios geryneigos, kaip vieni tvirtina; ar giliaus suprastos krikščioniškos dvasios, pripažįstančios kiekviename žmoguje, kaipo padarytame ant Dievo paveikslo ir pavedumo, begalinę vertybę, kaip kiti mena: argi abiejų tų veikėjų kartu paimtų, kaip mums rodos, — gana to, jog šendien nebeužginsi regimo fakto — jog sunkybės punktas šliaužia iš augšto žemyn, nuo augštųjų luomų ant žmonių, ant draugijos masos. ,,Zmonės, sako arcivyskupas Teodorowicz'ius paskutinėje savo brošuroje ,,Z ostatnich doświadczeń'', turi ankščiaus ar vėliaus pasidaryti ašimi, aplink kurią sukasi gyviausiejie bendrijos reikalai, renkas ir jungias visos kartos į bendrą darbą, į organizaciją, gilų pamatą turinčią tik vienybėje su žmonėmis.... Jei nenorime pražūti, priduria tas pats augštas publicistas, lavinkime žmones teip, kad jie, nors savo sferoje pasilikdami, vienodai su mumis jaustų ir manytų..., idant męs ne kaipo reprezentantai saujelės, bet plačios ir galingos taptume galingi ir atsigimę.'' Tad sulyg garbės verčiausį arcipiemenį darbas dėl žmonių ir su žmonėmis —

tai nauja, maloni priderystė dabartinės bajorijos. O tas darbas turi būti nevien dėl pasivaidinimo, bet tikras ir pamatinys. Uždedi laikraštį dėl žmonių, turi jis ginti valstiečių reikalus, žinoti visas žmonių skriaudas ir nesibijoti kalbėti apie jas. Jei dirbi dėl žmonių apšvietos, neužmiršk ir politiško valstiečių lavinimos, nes ginčas, ar turi chlopai balsą tautiškuose dalykuose ar neturi, šendien teip-pat būtų ne vietoje, kaip ir ginčas prieš dvidešimtį metų apie tai, kas Lenkų bajorijai artimesnys — Vokiečių baronas ar Lenkų chlopas? Visi tame atžvilgyje abejojimai šendien jau išnyko. Prusų hakatizmas atvėrė Lenkams akis ir išmokė branginti Lenkų chlopą. Todel ir demokratiškoji srauja Lenkų draugijoje vis didinas. Seniaus galėjo sakyti, jog demokracija Lenkuose tai tik apgaulė arba rėksnių išmislas. Sendieną, kaip sako p. Vigilax ,,Krajuje'' (N. 22, 1903) yra tai dalykas negirdėtai reališkas, nes jau aišku, jog ,,Lenkų draugija apskritai, o Galicijos ypatingai demokratizuojasi stebėtinu budu. Ta permaina eina nepaliaudama, sparčiai, regimai. Atskirius apsireiškimus to didelio proceso gal pasergėti ir tikrai aprašyti, bet dar neužgimė karta, kuriai bus pavesta mislimi apimti visos jo pasekmės.'' Nes ,,demokratizuojasi viskas aplinkui. Demokratizuojasi pamatas ekonomiškosios buities; demokratizuojasi žemė per parceliaciją... Demokratizuojasi... politiškiejie supratimai. Demokratizuojasi, galų gale, net ir tai, kas darė šerdį Lenkų protystės: poezija ir apysaka. Nes jei čvertamžį atgal draugija, išreikšta lenkiškoje literaturoje, buvo bajoriškoji, tai šendien jau nebedaug bėra Lenkų autorių, kurie sodžiaus dvarą sugebėtų aprašyti; ir priešingai, yra pusėtinas skaitlius rašėjų, pasaulę teip aprašančių, kaip kad dvarų ten visiškai nebutų, lyg kad jau butų atėjęs laikas, kad jau galėtų apie juos užmiršti''.

Iš viso to regimai patsai išeina sekantys praktiškas išvedimas: jei lenkiškojoje draugijoje sunkumo punktas pradėjo sparčiai eiti nuo bajorų į žmonių pusę, jei to

ėjimo suturėti jau nebegalima, tad Lenkų bajorai, jei nenori užpakalyje atsiskyrę pasilikti, t u r i p a t į s r u p i n t i s p r i s i p r a t i n t i prie žmonių. Reikia če ir pripažinti: lenkiškoji bajorija gerai tai suprato ir žymiai pradėjo tos programos laikytis. Gana če pažymėti svarbiausį veiklumą Maks. Jackauskio ir jo įpėdinių Poznaniuje.

Teip tatai, kaip balsas iš Paryžiaus (p. Gieršinski), teip ir balsas iš Lwowo (arciv. Teodorovičius) tą patį patvirtina tiktai kitokiu budu, ką buvome pasakę musų ,,Lietuvių Balse'', t. y. jog bajorija turi šiokias-tokias priderystes iš atžvilgio į žmones, jog nepridera jai nuo žmonių šalintis, pasiliekant surudijusiame separatizme, bet priešingai turi nemelagingai prie žmonių prisiartinti, parodyti jiems prilankumą ne tiktai žodžiais, bet ir darbais ir pasišventimu. Tiesa, draugijinės sankalbos Lietuvoje yra kitokios, neg Lenkijoje; vienok kas iš geros valios neužsimerkia, tas turi pasergėti, jog ir Lietuvoje demokratizacija kasdieną tolyn žengia, teip kad tie laikai, kad bajorija buvo vyriausys gyvenimo veikėjas, rodos sparčiai baigias. Galima to gailėtis, bet negalima užginti. Tai jau įvykęs dalykas, su kuriuo prisieina rokuotis. Luomų pertvėrimai, seniau stori, kaip Kynų muras, šendien teip suplonėjo, jog jau galima draugijinė difuzija, t. y. įsiskverbimas iš žemesniosios luomos į augštesniąją ir antraip. Todel laikas jau musų bajorijai užbaigti erą egoististiško užsidarymo pas save su luominiais savo reikalais ir išeiti ant platesnės dirvos ir pradėti naują erą— solidariškumo su žmonėmis, nemelagingo prisiartinimo prie jų ir susibroliavimo.

Aiškus dalykas, jog tasai prisiartinimas prie žmonių nelengvas. Jis visųpirmu reikalauja išmokimo lietuviškos kalbos ir pamylėjimo jos, kaipo savosios; toliaus, reikalauja ,,pergalėjimo savęs, didelės kantrybės, susiturėjimo, kartais-gi net didelio mokėjimo dovanoti''. —,,Reikia, teisingai įspėja kitas autorius, suturėti perdidelį jautrumą girdėjimo ir pauostymo, suturėti hi-

steriją ausių ir nosies. Reikia suprasti, jog gyvename laike didžių pervartų žmonėse'' (Vigilax).

Teip tat į dabartinius santikius žiuri žmonės šviesųs ir giliaus galvojantįs. Su nuliudimu tečiaus reikia če pažymėti, jog tos rųšies žmonės pas mus Lietuvoje, ypač vyresnėje kartoje yra reti. Milžiniškas daugumas musų ,,išmintingų ir ramių senelių'' lygiai iš dvarponių, kaip ir iš dvasiškųjų, arba apie nieką negalvoja, tik apie ,,vintelį'', arba māno, jog Lietuvoje nuo 50 metų nekokių permainų neįvyko ir neturi įvykti, nes seniaus jug gerai buvo, o gal ir geriaus buvo, neg dabar. ,,Prisiartinti prie žmonių!? O kam? Jug žmonės vis pasiliks žmonėmis, o bajorai — bajorais. Lietuviškai mokytis, del žmonių darbuotis... Merci!... Tai litvomanų išmislas, daugiau nieko''! Štai ką tankiausia girdžiame nuo tų, kuriems ,,del amžiaus, ir del užimamos vietos'' reikėtų atsistoti priešakyje tautiško lietuviško judėjimo. Nors kaž-kaip godotume tuos ,,senelius'', argi galime męs, Lietuviai, pripažinti jų ištikimybę tautiškame klausime, sutikti ant to nuo amžių separatizmo bajorų nuo žmonių ir nedrįsti išpasakoti skirtingą numanymą viešai, net žinant, jog jiems gali tai nepatikti!?

Mums rodos, jog če tatai reikia, pritaikinti senovinys priežodys: A m i c u s P l a t o , s e d m a g i s a m i c a v e r i t a s.

To principo prisiturėdami, męs ir parašėme savo ,,Lietuvių Balsą'', šaukdami musų bajorus į vienybę su Lietuvos žmonėmis, idant visi butų užvieną, visi darytų lietuvių tautą. Mislį savo rupinomės išdėti koaiškiausia, kad nebutų nejokios priežasties nesusipratimų. O vienok atsirado venas doras kritikas, kurs musų ,,Balse'' ne šaukimą į vienybę atrado, bet... pakurstymą prie maištų ir namines karės! (Sic!) Drįso įspėti, jog ,,Balso'' autorius kviečia ,,jaunuomenę atvirai priešintis vyskupams, klebonams, tėvams; nors ir pripažįsta jų ištikimybę, vienok širdyje savo ją nie-

kina,*) iš kalno juos aptaria, kaipo siauras ir kietas galvas, kaipo nevertas persiėmimo šviesybe tiesų, atsišaukime teip gražiai ir pamatingai išrodytų;**) tai dar keisčiaus išrodo... O ką, jei įtikėtų, o ką, jei persitikrintų šitie luinos, šitie naujiejie Fabijai Kunktatoriai ir pradėtų saviškai, sulyg senelių budą darbuotis vien del suturėjimo pergreito bėgimo jaunuomenės, vien del atsistojimo prieš mano devizą: ,,tapk''! ir jau tapo! Palaukkite-gi! Moku ir jus suturėti: šitai — paniekinsiu ir užrustinsiu: beveliju jus priešais turėti ir verčiu stovėti priešingame abaze, kaip ir lyg šiol stovite. Nors mano atsišaukimas turi tik gryną tiesą, kariausiu už ją, kaip už Alkoraną, ir paduosiu ją, kaipo kokį užgintą vaisių, nes toks jaunuomenei visųskaniausys; vietoje pajudinti širdis, šlovingus jausmus ir ant to užbaigti, dar užgrajisiu ant įtužimo stygų, nes jaunuomenė yra greitesnė prie maištų ir prie priešinimos vyresniemsiems, neg prie pasidavimo sveikiems jų principams. Tas tebus jai malonus, ką vyresniejie užgins. Tokiu budu ir snaudalius pažadinsiu ir bus ,,tapk ir tapo'' ir bus pasiutusiai veikiai''. — ,,God. autoriau! — toliau šaukia tas pats kritikas — atsižvelgk, susimildamas, jog, gal buti ir nenoromis, užgauni, o gal ir vodyji viešam dalykui, teip staigiai reikalaudamas nuo vyresniųjų prityrusiųjų žmonių, idant užgintų tas gražias tiesas, kurių šeip jau, ištikro, niekas neužgintų, kad patsai to neprašytumei. Neskirk apšviestūnijos į du abazu teip aiškiame dalyke ir tokiuo būdu nevėluok to, kas turi atsitikti. Tuo savo atsišaukimu, teisingu pamate ir išrodymuose, bet klaidingiausiu paniekinimo ištikimybių padažu

*) Inspėjimas visiškai be pamato, viena, dėlto, kad god. autorius musų dušioje nebuvo, antra, kad ir kokiuo stebuklingu budu ir perregėtų, nieko ten panašaus nerastų.

**) Inspėjimas, dar labiaus apsilenkiantys su teisybe, nes tas, kurs skelbia kokią ideją, nieko daugiaus teip labai netrokšta, kaip kad visi tą ideją pripažintų.

apipiltu (omnium rerum janua auctoritas est. S. Augustinus), ar nori, ar nenori, tiktai suturėsi eiseną tautiško susipratimo apšviestųjų pusėje. Visupirmu sukeli prieš save tuos išmintingus ir ramius senelius, be savo išrokavimo, kurie iš visos širdies stotųsi po tavo šaliai, kad jų nebūtumei šiuo kartu nutvilkęs. Nuo geros bylos atstumi dalį jaunuomenės, persiėmusios gerai užpelnyta godone savo tėvų, ar iš paklusnybės besiglaudžiančių, dar neišsidirbus neprigulmingų nuomonių, pripratus j u r a r e i n v e r b a m a g i s t r i, iš priepročio prisiturinčių nuomonių vyriausybės, turinčios jų būryje įtikėjimą. O ta kruvelė gali buti didesnė, neg god. autoriui rodos. O gal tai ir ne krūvelė, bet tiesiog diduma? Tada dalykai visiškai atsimainytų, nors užmanymas buvo geras.*) Toksai god. kritiko numanymas apie mūsų atsišaukimą į Lietuvos didžponius, dvarponius ir bajorus.

Matome kritiką sutinkant ant visų mūsų privedžiojimų apie reikalingumą vienybės terp bajorų ir žmonių; pilniausia pripažįsta mūsų atsišaukimą turint ,,tikrą teisybę,'' tą teisybę esant ,,gražią'' —; bet formą, kurioje ta teisybė buvo paduota, turi netiktai už apverktiną, bet tiesiog nubaudimo vertą; ypač negali god. kritikas dovanoti mums už ,,užlietimą ištikimybių''.

Nekariausime čia už formą. Labiaus sugebantys publicistas tikrai būtų radęs ir formą geresnę, kuri ir apginamai tiesai būtų naudingesnė buvusi ir niekeno savymeilės nebūtų užlietusi. Pirmiejie su didžiausiu džiaugsmu pasveikintumėme tokį publicistą, kurs sugebėtų visiems įtikti. Kadangi vienok toksai dar neužgimė, o reikalas pašaukti bajorus į vienybę su žmonėmis rodės mums perdidelys, tad tarėmės mūsų prideryste esant padaryti tiek, kiek galime, sulyg principą: F e c i, q u o d p o t u i, f a c i a n t m e l i o r a p o t e n t e s!

*) Tą kritiką apturėjome privatišku keliu dviejuose egzemplioriuose Buvo ir išspausta ,,Dirvoje-Zinyne'' N. 8. Jos autorius yra vienas iš doriausiųjų kunigų Žemaičių vyskupystės, bajoru gimęs.

Bet yra vienas dalykas, dėl kurio gauname su doru kritiku pasiginčyti. Jis primeta mums machijavelišką norą tyčiomis paniekinti senąją lietuviškosios musų inteligencijos kartą, idant ji, gink Dieve, neprisidėtų prie lietuviško judėjimo, bet ir toliau pasiliktų priešingame abaze. Ištikro, iš kritikos įpuola god. kritikas į kaž-kokią hyperkritiką... Drįstame užtikrinti jį, jog tokie niekingi norai nė nedulkterėjo mums per galvą. Ir seną, ir jauną, by tik butų mums prilankus, su atvirom rankom priimsime. Tad šaukimas god. hyperkritiko: ,,Neskirk apšviestūnijos į du abazu teip aiškiame dalyke!'' tiek teturi tiesos, kiek męs patįs turėtume, atsikreipę į geografus su prašymu: ,,Vyrai, neskirkite-gi šiaurės poliaus nuo pietų poliaus! tebūnie juodu viename punkte — bus lengviaus į galvą įsidėti ir išmokti!'' Kaip god. kritikas mano, ką mums ant to geografai atsakytų? Mums rodos, iš pradžios plačiai išplėstų savo akis, o paskui atsakytų: ,,Nu-gi, jomylista; ar-gi męs tuodu poliu perskyrėme? juk tai pati prigimtis. Męs tik parodėme tą perskyrimą.'' Taigi ir męs galime tokiuo pat budu atsakyti savo hyperkritikui: negal perskirti to, kas jau pats persiskyręs. Du abazu lietuviškoje apšviestūnijoje buvo jau prieš ,,Balsą''. Mūsų ,,Balsas'' tą faktą tik parodė. Jeigut-gi tapo paleistas į jaunųjų abazą, tai vien dėlto, jog prie ,,išmintingų ir ramių senelių'' nėkokiu būdu prieiti negalima; apsitvėrė jie prietarų mūru, storesniu už Kynų mūrą; dėl jo išgriovimo gaili mums vėkų ir laiko. Sitie seneliai neapkenčia argumentų ir svetimų nuomonių, viską norėdami pabaigti vien tik savo ištikimybe.*)

*) Jei godot, musų kritikas nori susipažinti su tos rušies ,,seneliais'', galime jam nurodyti rinktinį typą ypatoje žinomojo ,,Krajaus'' korespondento p. Chlewinskio. Tasai amžiaus vyras, nenurimdamas ant laurų, užsipelnytų lenkiškoje publicistikoje paskutiniose savo korespondencijose užsimanė išrodyti nelengvą dalyką, t. y. jogei Lietuvoje, jei yra kokia nors kultura, tai tik lenkiška, lietuviškos-gi — nė trupučio, ir buti negali. Šventai persitikrinęs apie tai, klausė iškil

Ištikimybė, žinoma, geras dalykas, bet yra pasaulėje ir kitų neprastų dalykų, kaip va: supratimas savo vertybės, laisvė ir k. Tiesa, laisvė viena pati, be ištikimybės, ypač nekrikščioniška, lengvai išsigema į anarchiją; bet ir adverniškai, ištikimybė, nors ir krikščioniška, kad užsimano būti absoliutiška visuose atžvilgiuose, kad negodoja žmoniškos valdomųjų vertybės, kad prunkščia ir perkūnus mėto ant kiekvieno apsireiškimo liuosesnės mislies, kad māno viena pati viską žinanti, viską matanti, viską suprantanti, — tokia ištikimybė, sakau, nors geistų būti arcikrikščioniška, išsigema į bizantišką despotizmą, kurį apsiaučia paprastai nesveika atmosfera pataikunų, veidmainių, fariziejų, padaro beprotišką neveiklumą gyvenime ir negyvą ru-

---

mingai: „Kur-gi yra lietuviškos gramatikos, žodynai, metodos?“ Ant jo nelaimės, pasirodė, jog ilga eilia yra tokių išdavimų, jog todėl kalbėti apie „nesugramatizavimą“ lietuviškosios kalbos tas tegali, kurs neturi apie tai nė mažiausio supratimo. Ant antro užmetimo, jog naujiejie lietuviškiejie rašėjai ne verti skaitymo, nes spauzdina dalykus „nebrendusius ir neišmintingus“, išrokuota p. Chlewinskiui eilia senesniųjų raštininkų, liuosų nuo to užmetimo. Kreitėjo p. Chlewinskys ant jaunosios Lietuvos dvasiškijos, kad neapsišvietusi, beto drįsta savo ištikimybe reformuoti kalbą lietuviškų giesmių. Ant to faktiškai išrodyta, jog jaunoji dvasiškija noriai glaudžias prie augštųjų teologiškųjų mokslų, o toje reformoje dalyvumą imančius, parodyta, esant augščiausius Bažnyčios viršininkus, pilną turinčius tiesą pataisyti tai, ką praslinkusiuose amžiuose per dvasiškijos nesirupinimą apie grynumą lietuviškos kalbos, buvo pagadinę. Ką gi ant to viso p. Chlewinskys? Tapo pertikrintas? Nėmaž! Po senovei turis savo nuomonės apie „nesugramatizavimą lietuviškosios kalbos“, gina lenkiškuosius makaronizmus lietuviškose suplikacijose, o jaunuosius kunigus dėl visiško išnešlovinimo apskelbė N. 41 „Krajaus“ tokiais tamsuoliais, kad nesidrovi paties Kristaus daryti žemaičiu ir nėkokių kitų artimųjų nepripaźįsta, kaip tik žemaičius.

sina darbe*) ir vietoje dorų zobovų — ,,karty, kwarty i žarty'', net blizgantįs nuo.... riebumo arba ir dar prastesnės rųšies.

Stebėtinas dalykas, mūsų ,,išmintingi seneliai'', prenumeruodami ,,Przegląd Katolicki'', rodžiai jį skaito ir nėmaž nesipiktina, viename numeryje razdami kritiką darbų Vengrijos vyskupų, kitame šiurkštų papeikimą Ispanijos vyskupams, trečiame dar šiurkštesnę filipiką ant Prancuzijos vyskupų. Tam gi ,,Prz. Kat.'' sukapojus ne jau vyskupą, bet patį Bažnyčios kunigaikštį, kardinolą (tiesa, Vokietį) Koppą, arba visiems Lenkų laikraščiams, neišskiriant nė katalikiškų su ,,Przeg. Kat.'' užpuolus ant kito kardinolo Kozielsko Kunigaikščio Puzino, tarėmės musų ,,senelius'' išeisiant iš kantrybės ir galų gale supyksiant ant užpuolikų, negodojančių teip augštų ištikimybių.... Nemaž! Tai skaitė sau koramiausia pripažindami už priderantį dalyką, jog kiekvienas viešas veikėjas, jei padarys kvailiai, užsipelno kritiką ir viešą papeikimą.**) Lenkiškuose laikraščiuose ir net oficijališkame organe, paskirtame apgynimui kiekvienos nuo Dievo paeinančios ištikimybės, tai niekai... Tegu gi lietuviškas laikraštys įdrįs padaryti nors mažą dalelę to, ką gali ,,Przegl. Katolic.'' tegul tik prikiš visiems žinomą polonizatišką veiklumą tam arba kitam Lietuvos dvarponiui ar kle-

---

Ir čia pat po tai filipikai prieš obskurantus, tas pats Chlew. parašė: ,,norėčiau terp kunigų matyti mažiau daktarų teologijos, o daugiaus išlavintų nors paviršutiniai,'' t. y. kitais žodžiais, lygiai teip pat, kaip kad pasakytų kas: nenoriu monetninko, nenoriu medicinos daktaro; beveiliju feldšerį, labiaus išsilavinusį, nors tik paviršutiniai.'' Tokia skoma p Chlewinskio. Tegu gi god. musu kritikas pasako, argi galima susitaikinti su tokiuo ,,seneliu''. Iš dvasiškųjų tarpo panašių typų neparodau. Doras kritikas pats šiuos žino, tad kitką pats sau tepabaigia sakyti.

*) Tai yč aiškiai pasirodė per paskutinį ,,Didyjį Jubilėjų''. Skaityk apie tai rinktinį straipsnį p. Dzidorių Dumbrės ,,Dirva Žinynas'' N. 8.

**) Nė kokia augšta vieta, jei tik nesujungta su neklaidingumo dovana, negali užstoti nuo kritikos faktų ir darbų,'' yra žodžiai kun. praloto J. Gnatowskio Ź. ,,Prz. Kat.'' 1903, p. 593.

bonui, arba tegu tik drįs patalpinti keletą kritiškų išpeikimų apie vieną konsistorijos cirkuliarą, menkai suredaguotą ir nenoroms remiantį rusifikatorišką valdžios veiklumą, — o, kaip gi greit persimainys pažiuros musų ,,išmintingų ir ramių senelių''! Išmintis ir ramybė eis į kerčią, o ant scenos išeis debesįs ant kaktos ir perkunai rustybės draug su saujomis įvairiausių, kartais visiškai neparlamentariškų epitetų ant drąsuolio-redaktoriaus.

Delko gi kitokys saikas Varšuvoje ir pas mus? Delko gi ,,Przegląd Katolicki'', įnirtusiai kritikuodamas vyskupus ir kardinolus, pasilieka k a t a l i k i š k u, o koks ten, pasigailėk Dieve, ,,Tėvynės Sargas'', už tai, jog porą kartų įdrįso nedrąsiai prikišti šiokias-tokias ydas bajorijai ir dvasiškijai, palieka apšauktas masonišku, kreivatikišku ir po interdikto bausme? Argi jau ištikimybė Zemaičių dičponio ar kunigo butų didesnė ir šventesnė už ištikimybę kardinolo Koppo ir Puzino? Atvirai prisipažįstame, nemokame išaiškinti to stebėtiniausio dalyko ir labai padėkavotume doram musų kritikui, jei panorėtų mums padėti.

Baigdami ir be to jau perilgą polemiką, pažymėsime dar, jog męs, Lietuviai, nemaž neesame šalininkai separatizmo: anaiptol, norime koplačiausios vienybės netiktai terp Lietuvių ir Lenkų, bet ir apskritai terp visų tautų, neišskiriant iš jų nė Vokiečių, nė Ruskių, nė Žydų. Kad tai nuo musų prigulėtų, norėtume, kad nuo žemės paviršio išnyktų netiktai politiškos nesantarvės, bet ir religiškosios; norėtume, kad dvi vyriausiosios atskalunystės lytįs — pravoslavija ir protestantystė, savo paklydimus pripažinusios, prisidėtų prie vienybės su katalikyste ir padarytų vieną krikščionišką bažnyčią, įvykdindamos tokiu budu svajonę poeto:

I połączą się cudnie
Wschód, Północ i Południe
I Zachód wszech przymierzem,
I wszystkie ludy zgarnie
Bóg w jedną wszechowczarnie

Pod jednym Wszechpasterzem.
I ziemia się odnowi,
I rzeknie lud ludowi:
Bądźmy już przyjaciele!
Precz bratobójcze bitwy!
Niech hymn wspólnej modlitwy
Brzmi w jednym Wszechkościele!

Bet kad tai ne nuo mūsų priguli, tad susiauriname savo norus, pasikakindami tuo, kas galima padaryti ir kas šiek tiek gali būti mūsų rankų darbas. Tad norime visų pirmu vienybės bajorų su liaudimi, vienybės dvaro su klebonija, vienybės terp vyresniosios ir jaunesniosios dvasiškijos; norime toliaus vienybės pažvalgose ant reikalų šios gadynės, norime vienybės siekiuose ir vienybės darbe... Ir duos Dievas — ta pageidaujama vienybė anksčiaus ar vėliaus įvyks. Tegu tik mūsų bajorija supras savo vietą ir priderystę draugijoje šiame dabartiniame amžiuje visuotinės demokracijos; tegu dvaras, pametęs medžiagišką veltklaidystę ir religišką indiferentizmą, labiaus pamylės Dievą, Bažnyčią, žmones ir savo kraštą Lietuvą; augštesniosiose rievėse (warstwy) tebūnie mažiaus fanaberijos, tebūnie labiaus prieinama, mažiaus sergėjimo savo ištikimybių; ištikimybės gi tepasilieka savo ribose,*) neįžengdamos į svetimą joms sferą, padėkime filologijos, kur nė patsai Popiežius nėra neklaidingas; tegu dvasiškoji vyriausybė, skirdama į vietas, ne nuo to pradeda tyrimą, ar kandidatas kartais ne litvomanas, bet nuo to, ar jisai dievobaimingas, išsilavinęs, blaivus, darbštus; polonomanijos nenelaiko už kokią arcidorybę, vertą augščiausio pa-

*) Ant perdėjimo ištikimybės jau š. Jeronimas kreitėjo. Nors buvo tai vyras šventas ir kantrus, tečiaus, matydamas neteisingą paniekinimą savo darbų, negalėjo išturėti, kaip tai matome iš sekančios šiurkščios replikos ant priešų, kariaujančių ištikimybe: „Cur me lacerant amici mei et adversum me crassae sues grunnirunt? Quodme damnant, non est ratio, sed conspiratio; nollo mihi ille vel ille respondeat, quorum me auctoritas opprimere potest, docere non potest." (S. Hier. epist. 119, 11 et 50, 4.)

gyrimo ir pirmiausių avansų, — vienu žodžiu, tebūnie mūsų draugijoje lygiai dvasiškojoje, kaip ir svietiškojoje daugiaus krikščioniško dovanojimo, daugiaus susiturėjimo, didesnys apkentimas svetimų nuomonių, didesnė godonė kiekvieno apšviestūno, tankesniai pašnekesiai apie bendruosius dalykus, apie geriausius pragumus suglobimo neturtingos ir tamsios Lietuvos liaudies, daugiaus laisvės spaudintam žodžiui, daugiaus godonės protiškojo veiklumo, žodžiu, daugiau užsigynimo ir pasišventimo "pro publico bono, mažiaus atsižvelgimo ant savęs, mažiaus baimės kritikos paties dalyko, mažiaus slėgiančio pesimizmo, mažiaus įsitikėjimo į aną stereotypišką mūsų senelių aforizmą: ,,nieko tai nepridės, nieko iš to nebus!" To vietoje kodaugiausia įtikėjimo Dievui, kurs juk gi dar nepaliovė rėdęs visą pasaulę ir atskiras tautas, teipogi įtikėjimo sau.

Ančprigimtinėje eilioje įtikėjimas sau, t. y. atsidėjimas išimtingai ant savo vėkų yra nuodėmingas dalykas. Prigimtoje eilioje įtikėjimas sau yra būtinai reikalingas. Tad tegyvoja vienybė! Tegyvoja Lietuvos bajorija, susijungiusi su Lietuvos žmonėmis! Težūnie separatizmas! Težūnie ansai nevykęs ir keiksmingas ,,Przenigdy"! Viribus unitis — visi į bendrą darbą! Kas arklu, kas plunksna; kas skatiku, kas gera patartimi; kas mastu, kas mokslu; kas kaltu, kas pindeliu, — kiekvienas tepridedie savo plytelę prie statomojo rūmo mūsų tėvynės Lietuvos! Težūnie ant amžių ansai pragaro įkvėptas: ,,nieko nepridės, nieko iš to nebus!" Tai užgauliavimas ir Dievo ir žmonių. Muravjovas turėjo devizą: rasplastat' Litwu! Sendien ir to jau nebepakanka: jieško vietos Sibirijoje ir už Kaukazo, kur galėtų Lietuvos žmones pergabenti ant visados, o į Lietuvą sutraukti ir ant dvarponių žemės kodaugiausia apsodinti viešpataujančio elemento. Tad ar gi begalima tęžti tinginystėje? Ar gi galima pasikakinti trumpu atsidūksėjimu arba tyla skunda prieš apskelbimą ,,lapų šlemą" arba išjuokimu ,,litvomanów"?! Težūnie vieną sykį vis tai ant visados! Vie-

nas, tikrai ko užsimetęs, jau daug gali. Du — dar daugiaus. O tūkstančiai? O milijonai, nors ir trįs tiktai?! Tad dar kartą šaukiame: vivat vienybė! Salin separatizmas! Rankom susitvėrę, į darbą vardan Dievo! O Dievas, kurs leido mums būti jauniausia terp krikščioniškų Europos tautų, tarėmės, neleis, kad mus prarytų malonųs kaimynai iš Rytų ar iš Vakarų... Tik iš geros valios nelįskime jiems į žiotis! Pasirodykime vertais istoriškos buities! Rūpinkimės susilyginti su mūsų priešais mokslu, o perviršyti juos dorybe, kietumu valios, ištvėrimu jieškojime neplačių mūsų siekių! Trumpai sakant, turime, kaip pataria poetas:

Iść z dumą na czole, z pogodą na licach,
Mir zrobić z nadzieją, a rozbrat z rozpaczą;
O cześć, nie o litość u obcych się prosić;
Dla kraju żyć myślą i słowem, i czynem
I brzemię męczeństwa bez sarkania nosić
Usque ad finem!

GALAS.

P. S. Nuo pat XVI amžiaus ir lyg šiai dienai tebesame tokiame nelaimingame padėjime, kad ištautėjusi mūsų apšviestoji bajorija nė nosies nekiša į mūsų literaturą. Norėdami jai pasakyti ką nors mokslišką ar draugijinį, tebeprivalome griebtis svetimų kalbų: lotiniškos ar lenkiškos. Argi tai ne anomalija tos lenkiškos ir lotiniškos įžangos prie senovės l i e t u v i š k ų j ų katekizmų ir pamokslų? Anomalija buvo jau prieš 300 metų; dar didesnė anomalija XX amžiuje; bet kad kitokio kelio nėra, o reikalas, kad apie Lietuvių geidimus gautų galų gale žinoti tie, kurie privalo žinoti, jau perdidelys, tad ir šiuo dar kartu, gal jau paskutiniu, šįtąjį tekstą išleidėme ir lenkiškai atskiroje knygutėje. Jei Lenkai ištikro panorės pažinti dvasią dabartinių Lietuvių ir jų judėjimo, turės jau kreiptis s t a č i a i prie lietuviškųjų rašalų.

S a r g i e č i a i.

Dirvos Zinyno redakcijoje galima gauti sekančias neseniai išėjusias knygas:

Z nad Biruty, poemat przez Halinę z Polągi, kasztu kun. A. Miluko, 1904 m. Zvaigždės spaustuvije. Pusl. 21. Prekė 15c.

Jonukas Karklynas eina Lietuvos pažintu, parasze Prietelis. Lietuvių Katalikų Spaudos Bendrijos spaustuveje Shenandoah, Pa. 1904 m. Pusl. 47. Prekė 20c.

Mokytoja. Apysaka parasze Dede Atanazas, atspauda isz Dirvos-Zinyno, Lietuviu Kataliku Spaudos Bendrijos spaustuveje, Shenandoah, Pa. 1904 m. Pusl, 77. Prekė 35c.

***Musu Bajorai.* Dramatiszkas Paveikslas trijuose aktuose, J. Margalis. Lietuviu Kataliku Spaudos Bendrijos spaustuveje, Shenandoah, Pa 1904 m.** Pusl. 32. Prekė 15c.

Algimantas arba Lietuviai XIII szimtmėtyje. Istoriszka apysaka. Parasze Dr. V. Pietaris. Tom. I. Lietuvių Katalikų Spaudos Bendrijos spaustuvėje, Shenandoah, Pa. Pusl. 106. Prekė 50c.

Teipgi pirmesnius Dirvos ir Dirvos-Zinyno numerius ir visus kun. Miluko išleistas knygas, kartu ir lietuvišką Albumą.

Europoje centus reikia skaityti kapeikomis. Užprašant reik prisiųsti pinigus. In Rusiją knygas siunčiasi ant pirkikų riziko.

Adresuoti reik: Rev. A. Milukas, Shenandoah, Pa.